UNIVERSITAS TYRNAVIENSIS

1–2 | 2021

Deti musíme pred cybergroomingom chrániť aktívne

Obsah 1–2/2021

René Bílik: Čas nezastal 3
Archeológovia objavili nálezisko 4
Cybergrooming: Máme mechanizmy, ako potrestať predátorov ... 8
TikTok odráža novodobé nástrahy v sieti on-line sveta 12
Poznáme víťazov súťaže Fejtón 2021 14
Prax: kráľovná alebo popoluška? 19
Filozoficko-spoločenský dialóg o pandémii 25
Za profesorom Richardom Marsinom 26
In memoriam Daniela Škovieru 28
Ústav dejín Trnavskej univerzity v zrkadle času 32

Štátny tajomník ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie odovzdal rektorovi Renému Bílikovi garanciu kontaktného bodu

UNIVERSITAS TYRNAVIENSIS
časopis Trnavskej univerzity v Trnave

Číslo reg. na MK SR:
EV 4665/12
ISSN 1338-9025

Vydáva Trnavská univerzita v Trnave,
Hornopotočná 23,
918 43 Trnava,
IČO 31 825 249,
č. tel.: 033/5939111
http://www.truni.sk/
e-mail časopisu: casopis.TU@truni.sk

Predseda redakčnej rady:
prof. PhDr. Vladimír Rábik, PhD.

Členovia redakčnej rady:
Mgr. Matúš Demko, PhD.
doc. PhDr. Gabriela Magalová, PhD.
prof. MUDr. Bohumil Chmelík, PhD.
doc. S. S. Lic. Jozef Tiňo, PhD.
ThLic. Mgr. Michaela Moravčíková, ThD.
PhDr. Zuzana Martinkovičová
PhDr. Henrieta Žažová, PhD.
doc. PhDr. Zuzana Lopatková, PhD.
Mgr. Ľubica Nicolussi
Timotej Birtus
Katarína Kalamenová
Bc. Mária Letzová
Daniel Vasilišin
Andrej Gejdoš

Spolupracovníci:
PhDr. Adriana Krupová, PhD.
PhDr. Marián Manák, PhD.

Jazykový redaktor:
PhDr. Jozef Molitor

Grafická úprava:
Jana Janíková

Tlač:
Typi Universitatis Tyrnaviensis, vydavateľstvo TU,
spoločné pracovisko Trnavskej univerzity
a VEDY, vydavateľstva SAV

Periodicita vydávania:
štvrťročník

Dátum vydania periodickej tlače:
máj 2021, ročník desiaty

Fotografie v čísle:
Barbora Likavská, archív autorov, Unsplash

Čas nezastal

Pamätám si, ako som pred rokom písal na tomto mieste predjarný príhovor a zdá sa mi takmer neuveriteľné, že čas pokročil natoľko, že sa znova ocitám pred podobnou výzvou. Priznám sa, že je to výzva komplikovaná, pretože by som nerád celú vec vybavil len dajakou strohou bilanciou obsahu toho času, ktorý ubehol a cez ktorý sme sa dostali až do dnešných dní. Tomu obsahu sa však vyhnúť nedá. Navyše vedenie univerzity, ktoré po mojom vymenovaní za rektora dostalo mandát akademického senátu, sa pomaly, ale isto, približuje k polovici tohto mandátu, preto je obzeranie sa za seba celkom namieste. Lenže ako nájsť spôsob, ktorým sa dá odsunúť fakt, že sme už viac než rok strávili v pocite znehybnenia, uviaznutia, ktorý sa navonok ukazuje ako čas bez podstatnejšieho obsahu? Jednou z možností je práve príležitosť prihovoriť sa Vám, našim čitateľkám a čitateľom.

Ubezpečujem všetkých, že čas nezastal a mnohokrát v ostatných dňoch, týždňoch či mesiacoch sme si na úrovni (verím, že to tak môžem povedať) toho najširšieho vedenia univerzity želali, keby aspoň trocha z toho, čo prinášal, ubudlo. Do definitívnej platnosti vstúpili pravidlá, ktorých prevzatie a upravenie na naše podmienky majú našej univerzite zabezpečiť ďalšiu existenciu. Súčasne, pre podstatnú časť z nás nepochopiteľne, zákonodarcovia rozhodli o skrátení lehôt na ich zavedenie a odskúšanie v podmienkach univerzít. Dnes však máme zostavenú a funkčnú Radu pre vnútorné hodnotenie kvality vysokoškolského vzdelávania na TU, jej stále i dočasné pracovné skupiny a sme pripravení, po prvotných „inventúrach" na fakultách, otvoriť proces posudzovania i prehodnocovania aktuálnej skladby ponúkaných študijných programov s perspektívou jej úprav. Ruka v ruke s tým pracujeme na zmenách podstatnej časti vnútornej legislatívy, s cieľom vytvoriť racionálny a efektívne fungujúci vnútorný systém kvality spojený s mechanizmami jeho efektívneho a rozumného riadenia. Sústredenie sa na toto všetko by si, prirodzene, vyžadovalo vhodné podmienky aj zo strany štátnej politiky v oblasti vedy, výskumu a vysokoškolského vzdelávania. Pokoj na prácu a masívnu inštitucionálnu podporu. Najmä ak sme do tohto celého vstupovali s (naivnou?) vierou, že ide o verejný záujem, na konci ktorého môže byť diferenciácia slovenských vysokých škôl na základe ich kvalitatívnych parametrov, a nie na základe politických rozhodnutí.

Výsledok? Sme v štrajkovej pohotovosti! Z našej strany na vynútenom, a to podčiarkujem niekoľkokrát, rokovacom stole totiž stále leží návrh zmien v zákone o vysokých školách, ktoré radikálne okliešťujú samosprávne právomoci vysokých škôl a zasahujú do ich autonómie.

Ako to dopadne? Ťažko povedať, a to hovorím ako účastník rokovaní. Ministerstvo, prostredníctvom ktorého sme financovaní, je totiž presvedčené, že radikálny obrat ku kvalite obsahu našej práce môže priniesť len obmedzenie akademickej samosprávy a to, čo nazývajú „otvorením sa vysokých škôl externým aktérom". Argumentácia novým spôsobom hodnotenia kvality a masívnou účasťou externých členov hodnotiacich orgánov v tomto procese nezaberá. No veci sa vyjasňujú: štátnym reprezentantom ide najmä o riadiace štruktúry. Presun dôrazu na správne rady, ich kompetenciu pri výbere rektorov a rektorské kompetencie voči dekanom a fakultnému prostrediu. To je liek na údajné zaostávanie našich univerzít v kvalite poskytovaných študijných programov. Nie znižujúce sa rozpočty, nie smiešne nízka podpora vedy, nie kolabujúca infraštruktúra škôl a politikou podporovaný katastrofálny mediálny obraz vedy, výskumu a vzdelávania u nás! Sme uprostred toho všetkého a masívna odpoveď, ktorá sa ozýva z prostredia vysokých škôl, pričom tá naša bola veľmi dobre počuteľná, však dávajú aspoň nádej, že argument, podľa ktorého si rektori a dekani len bránia svoje miesta, sa napokon v plnej miere ukáže ako chabý a vo svojej podstate primitívny. Uvidíme...

Na vyváženie tohto pochmúrneho rozprávania však chcem verejne deklarovať, že univerzite sa darí. Uplynulý rok sme skončili so solídnym hospodárskym výsledkom, pripravované investičné akcie – výstavba kongresovej haly, rekonštrukcia Adalbertína i odstraňovanie havárie na budove pedagogickej fakulty – sú vo fáze, v ktorej sme pripravení buď na realizáciu, alebo na prípadné výzvy, ktoré tieto akcie umožnia financovať. A hádam svitá aj na postupný návrat študentov do našich posluchární.

Ďakujem preto všetkým, ktorí ani v situácii výrazne uzamknutého verejného života, nezamkli svoje odhodlanie a na všetkom tom, čo som spomenul, sa s nasadením svojich síl zúčastnili.

Prajem Vám, milé čitateľky, milí čitatelia, príjemné čítanie a optimistický záver akademického roka.

René Bílik

Archeológovia objavili nálezisko staré tisícky rokov aj unikátne pohrebisko

Medzi Trnavou a Bielym Kostolom našli odborníci z katedry klasickej archeológie nálezisko staré tisícky rokov. Sú to zvyšky dvoch veľkých dedín z doby bronzovej a z obdobia Keltov. A to všetko na mieste, kde bude v budúcnosti stáť 200 rodinných domov. Vzácnym nálezom je aj najstaršia korčuľa vyrobená z býčej kosti a hrob ženy pochovanej v skrčenej polohe.

„Ide o korčuľu starú 7 000 rokov, ktorá bola vyrobená z býčej kosti. Sú v nej diery, ktoré neboli klasicky prevŕtané, ale urobené kameňom. Táto korčuľa sa používala takým spôsobom, že v zime si ju obyvateľ dediny nasadil na nohu a cez otvory si ju previazal okolo nohy. Je to najstaršia korčuľa na juhozápadnom Slovensku a určite bude ašpirovať na objav roka," povedal pre Nový Čas dekan filozofickej fakulty, doc. Erik Hrnčiarik. Na výskume sa pod jeho vedením a pod vedením Dr. Tomáša Kolona zúčastňujú aj naši študenti. Archeológovia budú s výskumom pokračovať až do septembra.

Prvé konzorcium slovenských univerzít U 10+ zaregistrované

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky zapísalo 22. januára 2021 do registra vysokých škôl nové združenie desiatich slovenských vysokých škôl s názvom Konzorcium slovenských vysokých škôl, skrátene U10+. Tým sa zavŕšil proces vzniku prvého konzorcia univerzít na Slovensku, ktorý sa začal približne pred dvomi rokmi.

Členmi konzorcia sú Ekonomická univerzita v Bratislave, Katolícka univerzita v Ružomberku, Prešovská univerzita v Prešove, Technická univerzita vo Zvolene, Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Trnavská univerzita v Trnave, Univerzita J. Selyeho v Komárne, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici a Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

Konzorcium má takmer štyritisíc tvorivých zamestnancov, viac než 50-tisíc študentov a približne 60 % podiel na financovaní slovenských univerzít a SAV z prostriedkov Horizontu 2020. Vytvára podmienky na plnenie európskych štandardov zvyšovania kvality vzdelávania a realizáciu širokého spektra výskumu, využívanie ľudských a finančných zdrojov, podporu digitalizácie, budovanie infraštruktúry a posilnenie synergie vlastných kapacít. Má významné postavenie konkurencieschopného partnera na spoluprácu so zahraničnými inštitúciami.

Konkrétna spolupráca sa orientuje napríklad na vytváranie spoločných študijných programov, celoživotné vzdelávanie, podmienky fungovania vnútorných systémov na zabezpečovanie kvality, budovanie vedeckých parkov a špičkových tímov, vybavenie laboratórií či realizáciu spoločných vedeckých projektov. Prioritným záujmom konzorcia je ďalej komplexná starostlivosť o študentov, ich profesionálny i osobnostný rozvoj, uplatnenie a študentský život.

Toto spoločenstvo univerzít znamená pre kvalitných uchádzačov o štúdium na vysokej škole atraktívnu ponuku študovať a žiť na Slovensku.

Konzorcium má silnú ambíciu stať sa významnou názorovou autoritou pri formovaní stratégií a politík na riešenie najdôležitejších spoločenských otázok na regionálnej, národnej a medzinárodnej úrovni.

Čo je to filozofická antropológia?

Na katedre filozofie vystúpil s témou *Co je vlastně filosofická antropologie?* Dr. Jakub Marek, ktorý pôsobí ako vedúci katedry filozofie na Fakulte humanitních studií Univerzity Karlovej v Prahe. V prednáške sa zameral na problematiku vymedzenia filozofickej antropológie ako samostatnej subdisciplíny filozofie. Filozofická antropológia sa opiera o tradíciu skúmania človeka, ktorá sa vinie od neskorého diela I. Kanta cez L. Feuerbacha a najmä diela M. Schelera, H. Plessnera a A. Gehlena, ktorí v 30. rokoch 20. storočia podnietili vznik samostatného smeru uvažovania filozofickej antropológie.
V tejto tradícii tak vidíme rozmanitosť nielen v chápaní človeka, ale aj v prístupoch k jeho skúmaniu. Obohatením filozofickej antropológie tak môže byť aj výskum samotnej filozofie, ktorá vytvára určitý obraz o človeku, ktorý sa sám stáva súčasťou ľudského prežívania. Prednáška bola príležitosťou prehĺbiť vzájomnú spoluprácu s Katedrou filozofie FHS UK, keďže na problematiku filozofickej antropológie sa orientujú aj naše súčasné skúmania.

Michal Zvarík

XI. ročník konferencie doktorandov vied o výchove v netradičnom formáte

Podujatie sa uskutočnilo 13. februára prostredníctvom MS Teams za účasti tridsiatky doktorandov z desiatich univerzít z Česka, Poľska a Slovenska. Zámerom konferencie je poskytnúť účastníkom kvalitné plenárne prednášky a konštruktívnu reflexiu teoretických a empirických východísk projektov dizertačných prác. Konferencia má už tradične medzinárodný charakter a pravidelne sa na nej zúčastňujú doktorandi z najstarších a najväčších univerzít z Česka, Poľska a Slovenska. Poctivo nadobudnuté renomé sa odráža v počte účastníkov, ktorý sa z roka na rok zvyšuje.
Podujatie sa uskutočnilo pod záštitou dekanky fakulty, doc. Ing. Viery Peterkovej, PhD., ktorá srdečne privítala účastníkov a otvorila konferenciu. Úvodné slovo patrilo aj prof. PhDr. Blanke Kudláčovej, PhD., vedúcej katedry pedagogických štúdií. Na tejto katedre myšlienka organizovať konferenciu takéhoto druhu pred rokmi vznikla a dodnes sa pod gesciou doc. PhDr. Andreja Rajského, PhD., (a aj vďaka obetavej práci doktorandov katedry) realizuje.
Novinkou v organizácii tohtoročnej konferencie bola samostatná sekcia pre študentov pregraduálneho a graduálneho štúdia vied o výchove, v ktorej mohli prezentovať výskumné projekty svojich bakalárskych alebo diplomových prác. Hmatateľným výstupom z konferencie bude vedecký zborník Juvenilia Paedagogica, implicitným výstupom sú inšpirácie, iniciatívy a možno aj nové pohľady na validitu empirického poznávania vo vedách o výchove.

Naďa Bizová

Profesorka Mária Novotná jubiluje

Dr. h. c. prof. PhDr. Mária Novotná, DrSc., popredná odborníčka na európsku dobu bronzovú, sa v apríli dožila okrúhleho životného jubilea 90 rokov. V roku 2019 jej Trnavská univerzita udelila čestný doktorát.

Úloha vedeckej komunikácie v spoločnosti

Katedra sociológie sa 22. januára 2021 zúčastnila na medzinárodnom seminári k prezentácii výsledkov z projektu CONCISE Horizon 2020 *Skúmanie úlohy vedeckej komunikácie v presvedčeniach a vnímaní spoločnosti*.
Vzhľadom na pandémiu sa seminár presunul do on-line priestoru a zúčastnili sa na ňom partneri projektu z Portugalska, Španielska, Talianska, Poľska a Slovenska, ako aj medzinárodní odborníci na vedeckú komunikáciu.
Analýza údajov v medzinárodnom porovnaní potvrdila nevyhnutnosť zlepšenia vedeckej komunikácie na posilnenie dôvery vo vedecké inštitúcie. Slovenský tím z katedry sociológie predstavil výsledky zamerané na úlohu médií vo vedeckej komunikácii na Slovensku a na základe analýzy dát získaných z verejných konzultácií poukázal na to, ako napriek skutočnosti, že občania majú tendenciu častejšie využívať digitálne zdroje informácií, považujú za najdôveryhodnejšie tradičné médiá.
Katedra sociológie v spolupráci s talianskym tímom z výskumného inštitútu Observa pripravili komparatívnu štúdiu z projektu CONCISE, ktorá bola schválená na publikovanie vo vedeckom časopise JCOM – Journal of Science Communication. V súčasnosti katedra sociológie spoločne s partnermi projektu pracuje na vedeckej monografii zameranej na medzinárodné porovnanie výsledkov projektu CONCISE, ktorá by mala byť publikovaná v druhej polovici roka 2021.

Lenka Diener

Bratislava známa – neznáma.

Vyšla publikácia o Bratislave očami Mateja Bela v 18. storočí

Po čitateľmi pozitívne prijatej publikácii *Trnava známa – neznáma. Trnava očami Mateja Bela v 18. storočí (Dajama, 2019)* vyšla v rovnakom tandeme neolatinistky Eriky Juríkovej z katedry klasických jazykov a vydavateľstva Dajama kniha, ktorá prináša dobový pohľad na naše hlavné mesto.

Pod názvom *Bratislava známa – neznáma. Bratislava očami Mateja Bela v 18. storočí (Dajama, 2021*) sa skrývajú vybrané časti z Belovho opisu hlavného mesta v slovenskom preklade. Spolu s uhorským vzdelancom a pedagógom môže záujemca absolvovať prechádzku dnešným historickým centrom mesta, navštíviť Dóm sv. Martina, prezrieť si kláštorné komplexy, pokochať sa pohľadom na domy patriace Uhorskej korune a najbohatším uhorským šľachticom. Pri prechádzke neobíde ani radnicu a mestský žalár, aby nakoniec vystúpil na hradný vrch, vychutnal si pôvabný výhľad do ďalekého okolia a zostúpil cez podhradie do známej židovskej štvrti.

Publikácia prináša kompaktný a dynamický exkurz barokovou Bratislavou, pričom Belov farbistý opis aj vďaka dobovým grafikám umožní všetkým záujemcom intenzívne vnímať atmosféru mesta a prenesie ich do jeho centra v časoch najväčšej slávy.

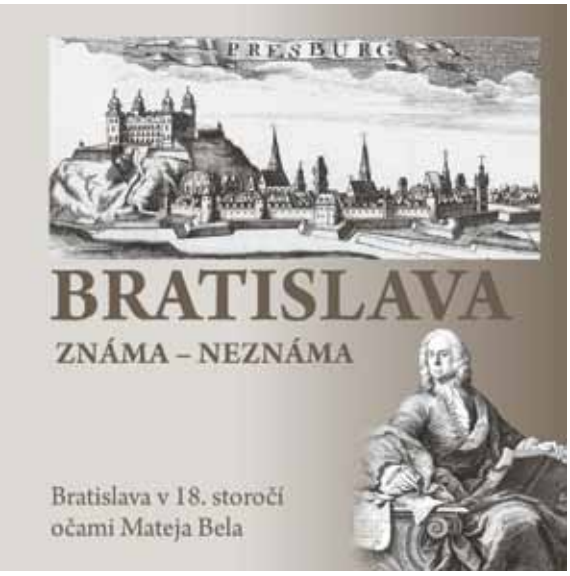

Erika Juríková

Študentská rada TU: Veríme v silu hlasu študentov

Študentská rada pravidelne každoročne organizuje podujatie Káva za názor. Tento rok však musela podujatie kvôli epidemiologickej situácii preniesť do on-line sveta, kde študenti prostredníctvom formulára napísali svoj názor, postreh alebo návrh na zlepšenie Trnavskej univerzity.

Vedenie univerzity tieto podnety vždy riadne preveruje, a ak ich vyhodnotí ako relevantné, začne na nich pracovať. Naša univerzita sa snaží vyhovieť požiadavkám študentov a zároveň aj zrealizovať ich nápady. Cieľom tohto procesu je zvýšiť nielen spokojnosť študentov, ale aj zvýšiť kvalitu samotnej univerzity.

O tom, že táto akcia má zmysel, svedčí aj fakt, že vedenie univerzity mnoho postrehov a nápadov aj naozaj zrealizovalo. Ako príklad uvádzame tieto zmeny: zavedenie odpadkových košov na separáciu, zmena otváracích hodín študijných oddelení, možnosť výberu vegetariánskeho obedu v jedálni, rozšírenie sortimentu v bufetoch a dlhšie otváracie hodiny bufetov, zakúpenie kávomatov a automatov na bagety či sladkosti, predĺženie obedovej prestávky a viac miest na sedenie pre študentov, tzv. chill-out zóny.

Aké sú postrehy študentov tento rok?

„Viac rastlín/kvetov na chodbách, môže byť aj väčších. Sú aj také, ktoré majú rady šero, keďže na chodbách nie je dostatok svetla."

„Možno pridať nejakého externého dodávateľa obedov pre študentov externistov. Ja som denná, ale myslím naozaj na každého."

„Musím pochváliť viacerých profesorov, sú veľmi príjemní, ústretoví, veľmi dobre vysvetľujú učivo, prednášky sú zaujímavé a materiály posielajú v predstihu. Tiež musím vyzdvihnúť prácu našej Študentskej rady, veľmi sa mi páči vaša práca počas tejto korona doby, keď sa snažíte zapájať všetkých našich študentov do rôznych akcií, ale napríklad aj prednášky, zaujímavá je aj vaša webová stránka a články, ktoré veľmi rada čítam."

Film Bird Island je analógiou medzi liečbou zranených vtákov a rehabilitáciou hlavnej postavy

Stabilná a úspešná spolupráca medzi katedrou verejného zdravotníctva a Národným kontaktným centrom agentúry EU-OSHA na Slovensku pokračuje aj vďaka Mgr. Michaele Machajovej, PhD., MPH, ktorá pravidelne prináša študentom verejného zdravotníctva možnosť zúčastňovať sa na podujatiach organizovaných agentúrou EU-OSHA s Národným inšpektorátom práce v rámci kampane Zdravé pracoviská.

V apríli sa opäť uskutočnilo pre študentov verejného zdravotníctva on-line premietanie dokumentárneho filmu, tentoraz s názvom „Bird Island – Ostrov vtákov", víťaza súťaže medzinárodného festivalu dokumentárnych filmov (EU-OSHA Healthy Workplaces Film Award) s tematikou bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, ktorá sa tradične koná v Lipsku.

Dokumentárny film predložil analógiu medzi procesom liečenia zranení vtákov a rehabilitáciou hlavnej postavy, ktorá sa vracia do pracovného procesu po ťažkom ochorení. Vyzdvihoval náročnosť procesu návratu do zamestnania, kde kritickým je zvládnutie roly mentora, a tiež zdôrazňoval, že duševné zdravie je problémom nielen na pracovisku, ale aj v širšej spoločnosti.

Cieľom on-line podujatia bolo vyvolať priaznivú atmosféru a pomocou moderovanej diskusie s Mgr. Michaelou Machajovou, PhD. MPH a Ladislavom Kerekešom analyzovať hlavné myšlienky filmu a ich vzťah k problémom bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci.

Týmto spôsobom boli študenti verejného zdravotníctva reálne zapojení do hľadania riešenia, ako posilniť pra-

covnú rehabilitáciu zamestnancov po dlhotrvajúcej pracovnej neschopnosti a mali tak možnosť diskutovať s rôznymi účastníkmi podujatia – zamestnávateľmi, zástupcami odborových zväzov, ako aj so špecialistami z pracovného lekárstva, čím získavajú cenné skúsenosti do svojho budúceho profesijného života.

Michaela Machajová

Katedra sociálnej práce má novú profesorku

Je nám veľkou cťou oznámiť, že 29. apríla 2021 si doc. PhDr. Eva Mydlíková, PhD. slávnostne prevzala profesorský dekrét v Prezidentskom paláci v Bratislave.

Z tohto veľkého úspechu sa s pani profesorkou veľmi tešíme a srdečne jej gratulujeme.

Pani profesorka celý svoj život zasvätila pomoci ľuďom, najmä rodinám prostredníctvom praxe, vedy a výskumu, čomu sa venuje dodnes. Svojou prácou si vybudovala profesionálny rešpekt nielen v komunite vedcov, odborníkov a praktikov, ale tiež prirodzený rešpekt a obľubu medzi študentmi. Pani profesorke ďakujeme za to, že svoje skúsenosti, ktoré počas svojej profesionálnej činnosti nadobúdala, dnes odovzdáva študentom, čím ich zodpovedne pripravuje aj do neľahkého sveta praxe.

Ľubica Nicolussi

KYBERBEZPEČNOSŤ: od stredovekých hradov po moderné servery

Jeden z popredných odborníkov vedúcich bezpečnostných inžinierov vo Švajčiarsku, Dr. Christian Folini, si našiel čas našim študentom a vyučujúcim prostredníctvom on-line prednášky priblížiť tému kyberbezpečnosti.

Zvolil zaujímavú formu, ktorou otázky bezpečnosti v kybernetickom priestore vysvetlil aj laikom v oblasti informatiky. Využil analógiu stredovekých hradov a moderných serve-

rov. Zároveň poskytol poslucháčom jednoznačné a jednoduché rady, ako sa proti útočníkom a škode v IT oblasti zabezpečiť lepšie. Pojmy ako update, backup a encryption by mali teraz byť poslucháčom zrejmejšie a budú dlho rezonovať rovnako ako význam rôznorodosti hesiel.

Študenti právnickej fakulty tiež zistili, prečo na nich čaká veľká budúcnosť v oblasti kyberbezpečnosti a tímoch IT-sektoru. Právnik má tiež svojím myslením čo ponúknuť aj IT-čkarovi. Iný pohľad na vec sa vždy cení, pretože vtedy je väčšia pravdepodobnosť dobrého komplexného riešenia problému.

Raymond Kunštatský

CYBERGROOMING: Trestné je aj nabádanie detí na sexuálne praktiky. Máme mechanizmy, ako potrestať predátorov

O filme V sieti diskutoval v relácii Večera u Havrana odborník z právnickej fakulty Róbert Dobrovodský. Film je podľa neho kriminologická sonda do našej spoločnosti a svedčí o latencii (skrytosti) páchania trestného činu cybergroomingu nielen v Čechách, ale i na Slovensku.

Najsledovanejším českým dokumentom je psycho-sociálny experiment *V síti*. Vy ste film videli, neskôr ste o ňom diskutovali vo *Večeri s Havranom*. Aké boli vaše pocity, dojmy? Vydržali ste ho vôbec dopozerať?
Film som dostal od pani produkčnej z RTVS pred nakrúcaním relácie Večera u Havrana. Bol mi poskytnutý v plnej verzii, neupravený a bez ochranných opatrení na ochranu mravnosti divákov. Nebolo na to jednoduché pozerať. Detailne som si ho pozrel dvakrát. Bolo to nevyhnutné. Prvé pozretie vyvolá emóciu a blokuje schopnosť vnímať odborne. Ale ja a psychológ Marek Madro sme ho podrobne museli zanalyzovať. Potrebovali sme sledovať správanie predátorov, reakciu obetí. Ja som sa zameral na správanie predátorov z hľadiska páchania trestného činu. Vo filme som sa zameral na jeho právne a kriminologické aspekty. Pozeral som na film očami vedca a pedagóga, ktorý sa venuje téme občianskeho a rodinného práva. Rovnako som skúmal ako dlhoročný legislatívec a *policy maker*, pracujúci v tejto oblasti na ministerstve spravodlivosti, či slovenský zákonodarca má konať. Či sú deti dostatočne legislatívne chránené pred cybergroomingom.

Sú teda dostatočne chránené legislatívou?
Nateraz to vyzerá tak, že to, čo sme videli vo filme, máme legislatívne dobre regulované. Ako povedal právnik účinkujúci vo filme, predátori páchali širokú škálu trestných činov. Ja som tam z hľadiska slovenského trestného práva videl trestné činy ako sexuálne zneužívanie, propagácia sexuálnych patologických praktík (vo filme predátor propagoval sex so zvieraťom), vydieranie, hrubý nátlak. Ak ste videli film, mohli ste si všimnúť predátora s cudzím prízvukom, ktorý citovo vydieral herečku. Zverejnil fotky herečky a tlačil na ňu. No najvýraznejšie vo filme bol zastúpený trestný čin cybergrooming.

Čo je to?
Cybergrooming je upravený v § 201a a v § 201b trestného zákona. Podľa trestného zákona je trestné lákanie detí na sexuálne praktiky. Na trestnosť stačí, aby sa spáchal slovom, fotografiou, opisovaním sexuálnych pocitov. To všetko sa vo filme dialo. Grooming má za cieľ pripraviť obeť na dokonanie iného deliktu, napríklad sexuálneho zneužitia či znásilnenia. Tí „trpezlivejší" predátori vo filme vytvárali dôverný vzťahu s obeťou. Formovali priateľstvo, dôveru. Tí menej nátlakoví predátori sa snažili od herečiek získať najskôr nevinné údaje z ich života. Pýtali si na začiatku len nesexuálnu fotografiu.
Väčšina predátorov vo filme preukazovala veľkú mieru opatrnosti. Zisťovali, kde má herečka počítač, akí iní ľudia tento počítač ešte používajú.
Niektorí sa snažili obeť izolovať. Jeden predátor vo filme si získaval dôveru darmi, rôznymi službami. Zaznievali ponuky pravidelného zasielania peňazí, napríklad 500 českých korún týždenne. Iný pozýval obeť na čokoládu či vysťahovanie sa do Anglicka.

Deti sú síce chránené z hľadiska slovenskej i medzinárodnej legislatívy, ale prejavuje sa táto ochrana povedzme na sociálnych sieťach, zoznamkách či telekomunikačných službách? Opýtam sa inak: dá sa zabrániť, aby 40-ročný predátor ukázal 12-ročnému dievčaťu do 10 minút svoj stoporený penis, a tým – podľa autorky knihy *Kdo chytá v síti* Mariky Pecháčkovej – im vraždil dušu?
Legislatívne sú deti chránené. To je teda teoretická stránka problému. Legislatíva je dobre upravená. Ale čo prax? Ako je to s reálnou ochranou detí a ich bezpečnosti? Pozrime sa na štatistiky: deň pred nakrúcaním relácie Večera u Havrana Policajný zbor

zverejnil policajné štatistiky o kriminalite za rok 2020. Tie som si podrobne naštudoval, aby sme o nich diskutovali v relácii. V oblasti mravnostnej kriminality polícia vyšetrovala 403 prípadov detskej pornografie či účasť na detskom pornografickom diele. V porovnaní s rokom 2019 je to viac o 117 prípadov. Polícia objasnia 114 z nich. Pandemický rok mohol prispieť k zvýšeniu kriminality v tejto oblasti. Justičné štatistiky súdov ukázali, že za rok 2019 bolo pre trestný čin podľa § 201a trestného zákona odsúdených 8 a za sexuálne zneužívanie (§ 201) 259 osôb. Tí, čo videli film, si mohli všimnúť, že v priebehu desiatich minút po založení „detského profilu" herečiek na sociálnej sieti mali herečky asi 20 nových kontaktov so sexuálnym kontextom. Ak sa pozrieme na justičné štatistiky na Slovensku, za cybegrooming bolo za rok 2019 odsúdených 8 osôb. Niekto by mohol povedať, že je to len film a netreba ho preceňovať. Lenže tento film bol autentický a bez predpísaného scenára. Herečky boli poučené o pravidlách komunikácie, aby predátorov nenabádali na sexuálny

kontakt, aby ich neprovokovali, aby im oznámili vek. Preto si myslím, že film je kriminologická sonda do našej spoločnosti a svedčí o latencii (skrytosti) páchania trestného činu cybergroomingu nielen v Čechách, ale i na Slovensku.

Zlyháva teda slabá regulácia internetu?

Fakticky dokonalá ochrana detí na sociálnych sieťach a zoznamkách je podľa mňa utópia. Keď som si naštudoval slovenské súdne rozhodnutia zverejnené na internete, tak z nich vyplýva, že žiadne médium nie je dobre zabezpečené. V rozhodnutiach sa spomínajú prvé kontakty cez elektronické médium: Pokec, Snapchat alebo Instagram. Dokonca jeden učiteľ obchodnej akadémie od septembra roku 2017 sexuálne kontaktoval študentku prostredníctvom školskej stránky Edupage a následne aplikácie Messenger. Posielal jej texty so sexuálnymi narážkami, gif s pornografickou tematikou, následne sms správy so značne vulgárnym a intímnym obsahom. Dožadoval sa osobných stretnutí mimo vyučovacích hodín.

Aj vo filme bol veľmi výrazný príbeh predátora, ktorého členka štábu rozpoznala ako organizátora detských táborov. V závere filmu, keď ho štáb konfrontoval na ulici pred jeho bytovkou, tak obviňoval rodičov a spoločnosť za to, ako sú deti vychované. Že vlastne rodičia si môžu za to sami, že nedávajú pozor na svoje deti a nezaujímajú sa o to, čo robia na internete.

Citovali ste policajné a justičné štatistiky. Existuje slovenský výskum o tom, aké skúsenosti majú deti s obťažovaním na internete?

Áno. Existuje výskum, ktorý je relatívne čerstvý a spomínal ho aj Marek Madro v relácii Večera u Havrana. Ide o výskum EU Kids online, do ktorého sa zapojili kolegovia z Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity. Na základe výsledkov výskumu, ktorý sa zameriava na mladých ľudí vo veku 9 – 16 rokov, dostalo sexuálne správy na Slovensku 9 % detí. S odosielaním sexuálnych správ majú skúsenosť len 3 % slovenských detí. Kolegovia sa pýtali detí v dotazníku, či ich za posledný rok niekto požiadal na internete o sexuálne informácie (slová, obrázky, video). Na tieto otázky deti nechceli odpovedať. Výsledky uvádzajú, že 76 % detí uviedlo, že sa im to nikdy nestalo, 9 % detí uviedlo, že sa s tým párkrát stretli a u 2 % detí sa to dialo minimálne mesačne, 27 % detí má skúsenosti s tým, že videlo na internete sexuálne obrázky (z toho 9 % 9 – 11-ročných detí, 27 % 12 – 14-ročných a 49 % 15 – 16-ročných detí). Platformou, kde tieto obrázky slovenské deti vnímali najviac, bola rovnako televízia a film alebo mobil, počítač, tablet alebo iné on-line zariadenie. Až 48 % detí uviedlo, že neboli týmito obrázkami ani rozrušené, ani ich nepotešili, 20 % detí však bolo veľmi rozrušených a 26 % bolo trochu rozrušených.

Aké tresty hrozia u nás predátorom?

Tresty zákon diferencuje podľa toho, o aký trestný čin ide. Aj v sexuálnych deliktoch, ktoré sa páchajú na deťoch, má zákon rozličné trestné sadzby. Napríklad pri cybergroomingu hrozí trest šesť mesiacov až tri roky. Je podstatne nižší ako pri sexuálnom násilí, kde hrozia tri roky až desať rokov. Samozrejme, nespochybňujem závažnosť činu pre dieťa, ale cybergrooming je „slabšie trestaný" preto, lebo ešte nedošlo k zásahu do fyzickej sexuálnej integrity dieťaťa. No trestné je už nabádanie vo virtualite. Od cybergoomingu je už len jeden krok k dokonaniu fyzického skutku.

Pri on-line sexuálnom zneužívaní je dôležité spomenúť tvorbu a šírenie detskej pornografie. Trestný zákon pomerne striktne vymedzuje, čo sa považuje za pornografiu. Je to zobrazenie súlože, iného pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku, alebo zobrazenie pohlavných orgánov, smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby. Trestný zákon definuje aj detskú pornografiu a prísne trestá výrobu, rozširovanie a prechovávanie detskej pornografie. Základná trestná sadzba pre páchateľov trestného činu výroby detskej pornografie je štyri až desať rokov. Priťažujúcou okolnosťou je, ak ide o dieťa mladšie ako 12 rokov, ak je konaním spôsobená závažná ujma na zdraví alebo smrť, pri ktorej je možné zvýšiť trest až na 20 rokov odňatie slobody.

V relácii sa diskutovalo o pedofilných predátoroch. Čo s nimi?

Hneď v úvode relácie sme debatovali o pedofilných páchateľoch. Aj vo filme psychologička vysvetľovala, že len 3 – 5 % páchateľov trpí pedofíliou. Z toho mi vychádza, že zvyšok predátorov dobre vie, čo robí. Plne si uvedomujú následky svojho činu. Možno ešte na dokreslenie kontextu: v slovenských podmienkach bola publikovaná štúdia pod vedením pána doktora Dušana Kešického *(Forenznopsychologické aspekty sexuálneho zneužívania detí)*, ktorá ukázala, že zo skupiny páchateľov sexuálneho zneužívania detí je len 16,4 % tých, ktorí spĺňajú diagnostické kritériá pre pedofíliu. Ostatní sú tzv. nepedofilní zneužívatelia detí. Motiváciou u nich ostáva uspokojovanie pohlavného pudu, pričom za bežných okolností preferujú dospelé objekty.

V tomto prípade súdy môžu uložiť ochranné liečenie (ambulantné alebo ústavné). V tomto roku by sa mal na Slovensku otvoriť prvý detenčný ústav, ktorý je budovaný pre páchateľov na plnenie ochranného liečenia. Detenčný ústav bude fungovať pri Psychiatrickej nemocnici v Hronovciach.

Nemôže sa ale predátor snažiť zakryť svoj uvedomený čin zdanlivou pedofíliou?

V prípade pedofilov je trestná politika na Slovensku podobná, ako keď sa rozprávame o páchateľovi akéhokoľvek iného trestného činu, ktorý spáchal v stave zmenšenej príčetnosti. Trestný poriadok pozná proces vyšetrenia duševného stavu obvineného. Je pomerne striktný. Duševný stav vyšetruje znalec z odboru psychiatrie. Vyšetrenie duševného stavu má aj prísnejšie pravidlá, ak by obvinený maril ambulantné vyšetrenie. Súd vtedy môže nariadiť, aby obvinený bol pozorovaný v zdravotníckom ústave alebo, ak je vo väzbe, v nemocnici pre obvinených a odsúdených. Pozorovanie duševného stavu v zdravotníckom ústave však môže trvať najviac dva mesiace. Ak znalec u obvineného zistí príznaky nasvedčujúce jeho nepríčetnosti alebo zmenšenej príčetnosti, musí zaujať stanovisko aj k tomu, či je jeho pobyt na slobode nebezpečný.

Film *V síti* sa prezentoval ako dokument, ktorý si má pozrieť každý rodič. Súhlasíte? Čo sa z tejto snímky môžu rodičia dozvedieť a v čom môžu zmeniť svoj prístup k vlastným deťom? Mali by si rodičia všímať, čo ich deti robia na internete, rozprávať sa o tom, prípadne ich aj kontrolovať?

Reakcie na film a debatu u pána Havrana boli dobré. Mnohí rodičia, ktorí sa mi ozvali, boli spokojní s tým, že sa takto natvrdo a v hlavnom vysielacom čase verejnoprávnej televízie dozvedeli realitu. Nepríjemné pozeranie malo pre nich varovný účel. Hovorili mi, že si budú viac všímať svoje deti na internete. Budú sa s nimi viac rozprávať. Z mojej pozície si inak netrúfam dávať rady, ako majú s deťmi komunikovať. Tu musíme rešpektovať právo rodičov na autonómiu vo výchove detí. Čo ale môžem už teraz povedať, že ak producenti a režisér filmu mali za cieľ pôsobiť preventívne a edukatívne, tak cieľ dosiahli. Slovenský producent filmu Peter Kerekeš v relácii povedal, že z filmu bola upravená „light" verzia pre školy. Túto verziu plánujú prezentovať v školách, a tak prispieť k prevencii.

Film *V síti* otočil kartu a z predátorov sa stali tí, ktorí sú lovení. Aké sú právne možnosti na dolapenie predátorov? Aké náročné je dokazovanie?

Právne možnosti vyšetrovania sú rovnaké ako pri iných trestných činoch. Polícia má k dispozícii všetky dostupné dôkazné prostriedky a vyšetrovacie metódy. V prípade detských obetí však orgány činné v trestnom konaní musia dbať na osobitné práva a zaobchádzanie s veľmi zraniteľnou obeťou. Takou je dieťa. Orgány činné v trestnom konaní musia chrániť detskú obeť pred opakovanou viktimizáciou a druhotnou viktimizáciou.

Podľa zákona je druhotnou viktimizáciou ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku konania alebo nekonania orgánu verejnej moci. Opakovanou viktimizáciou je ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku pokračujúceho konania páchateľa, ktoré spočíva v pôsobení na obeť vyhrážaním alebo zastrašovaním.

V trestnom procese majú vyšetrovatelia jasne stanovené postupy: výsluch musia vykonať ohľaduplne a po obsahovej stránke tak, aby sa výsluch v ďalšom konaní už nemusel opakovať. Výsluch sa vykoná s využitím technických zariadení určených na záznam zvuku a obrazu alebo s využitím technických zariadení určených na prenos a záznam zvuku a obrazu. Pred vypočutím dieťaťa musí polícia prekonzultovať spôsob vedenia výsluchu so psychológom alebo znalcom, ktorý sa zúčastni na výsluchu, aby sa zabezpečilo správne vykonanie výsluchu a predišlo sa druhotnej viktimizácii.

O týchto procesoch by bližšie vedeli rozprávať kolegovia kriminológovia alebo psychológovia.

Jednoznačné ale je, že aj obete cybergroomingu štát musí chrániť aktívne. Nesmie nečinne čakať na návrhy a aktivitu dieťaťa alebo jeho zákonných zástupcov. V praxi sa to však nie vždy optimálne napĺňa. Psychologickým a viktimologickým aspektom sexuálneho zneužívania detí sa venuje pani docentka Slávka Karkošková vo svojej knihe *Obete sexuálneho zneužívania detí medzi nami*. Slávka popisuje situácie, že detské obete, ktoré sa v detstve stali obeťami sexuálneho zneužívania, sú mnohokrát nepochopené, niektoré ich reakcie sú vnímané ako choré, nenormálne.

Dá sa v prípade ochrany detí pred predátormi na internete hovoriť o „prevencii"? Napríklad aby sa 12-ročnému dieťaťu ani nepodarilo prihlásiť na siete alebo len s rodičovským súhlasom? Je tu potrebná osveta, výchova? Ako vôbec preventívne ochrániť svoje deti?

Regulovať internet je podľa môjho názoru dnes takmer nemožné. Deti a rodičia sú v sieti internet konfrontovaní s neustále sa rozvíjajúcimi oblasťami. Rozvoj rozsahu a dynamika na internete predbiehajú schopnosť štátu efektívne regulovať. Dnes môžeme povedať, že síce máme reguláciu povinnej deklarácie veku osoby, ktorá si otvára konto na sociálnej sieti, ale vieme, aká je realita: dieťa bežne pri vytváraní konta nepravdivo odklikne, že jeho vek je vyšší ako 18 rokov. Danú skutočnosť prevádzkovateľ média nie je schopný overiť.

Aby som to celé zhrnul: ak vypláva na povrch, že sa dieťa stalo obeťou, máme dobré mechanizmy, ako potrestať predátora. Ale čo s tými skrytými prípadmi? Tu pomôže podľa mňa len prevencia, informovanie a bdelosť rodičov.

TikTok odráža novodobé nástrahy v sieti on-line sveta

„Pani psychologička, máte TikTok?", spýtal sa ma s úprimným záujmom sotva sedemročný chlapec. „Ja mám, aj moja mama má, mohli by ste sa pozrieť na jej profil. Len si nepamätám, aké tam má meno, ešte neviem dobre čítať." Priznala som, že profil na tejto sieti mám, ale nemám tam žiadnu fotografiu ani video. Zaujalo ho to: „A prečo? To by ste si tam mali dať." Odpovedala som: „Nechcem, aby sa ktokoľvek pozeral na moje videá." Reagoval s neskrývaným prekvapením: „Ale potom by ste mali lajky a followerov."

„TikTok je najlepší"

Nadšenie novou sociálnou sieťou bolo ešte výraznejšie medzi žiačkami 4. triedy. „TikTok je najlepší. Neprežila by som bez neho. A úplne najviac si prajem, aby som dostala aj mikinu s týmto logom."

Následne mi predviedli niekoľko tancov, ktoré sa naučili z TikTok výziev a ochotne ukázali zopár videí. Sporo oblečené predpubertálne dievčatá na nich tancujú v neraz provokatívnych pózach, ukazujú na kameru takmer celý byt svojich rodičov, prípadne vulgárne nadávajú. Takmer všetky profily boli verejné. Vtedy som si uvedomila, že dorastajúca generácia sa postupne zamotáva do nebezpečnej virtuálnej siete, ktorá môže byť vďaka svojej nenápadnosti a zdanlivej nevinnosti porovnateľne či dokonca viac nebezpečná ako interakcie s neznámymi mužmi prezentované v šokujúcom sociálnom experimente, ktorého priebeh mapoval dokumentárny film V sieti.

Internet natives

Novodobá vedná disciplína kyberpsychológia z hľadiska individuálnej skúsenosti s modernými technológiami rozlišuje tzv. „internet-immigrants", t.j. jednotlivcov, do ktorých života internet vstúpil (resp. pamätajú si obdobie, keď neexistoval alebo s ním nemali skúsenosť) a tzv. „internet-natives", jednotlivcov, ktorí si svet bez moderných technológií nepamätajú.

Vzhľadom na veľké rozdiely medzi skúsenosťou týchto generačných skupín odborníci hovoria o postupnom prehlbovaní generačnej medzery. Rozdielna znalosť a postoj k využívaniu novodobých komunikačných prostriedkov zvýrazňuje rozdiely medzi deťmi či dospievajúcimi, ich

rodičmi a starými rodičmi natoľko, že môže byť zdrojom konfliktov a vzájomného neporozumenia viac ako kedykoľvek predtým. Súčasná generácia predstavuje špecifickú výzvu aj pre odborníkov, učiteľov či vychovávateľov, keďže sami často nie sú dostatočne zorientovaní v problematike novodobých nástrah, akými sú kyberšikanovanie, krádež identity či zverejňovanie citlivých informácií na sociálnych sieťach.

Čínsky TikTok: Aplikácia pre malé deti?

Fenomén TikTok poukazuje na naliehavú potrebu flexibilného reagovania na nové javy objavujúce sa v on-line svete. V tomto smere dochádza k ešte výraznejšiemu zúženiu generačných rozdielov, keďže viacerí zo súčasných stredoškolákov a vysokoškolákov hovoria o TikToku ako o aplikácií pre menšie deti, ktorú sami nepoužívajú.

Skúsenosti ukazujú, že vedomie nástrah, spojených s používaním sociálnych sietí, je znížené v krajinách strednej a východnej Európy, v ktorých prudký rozmach digitálnych médií zasiahol predovšetkým generáciu narodenú na prahu nového milénia. Aj preto rodičia a odborníci môžu podceňovať riziká spojené z ich užívaním.

TikTok pôvodne pochádza z Číny a aktuálne je jednou z najpopulárnejších mobilných aplikácii na svetovom trhu, ktorá sa teší veľkej obľube predovšetkým mladej generácie. Primárnym účelom je zdieľanie a prezeranie krátkych 15-sekundových videí. V porovnaní s výtvormi na YouTube kanáloch ich kvalita nemusí byť príliš vysoká, môžu kopírovať iných autorov, stačí len, aby boli zábery dostatočne zábavné a úspech je zaručený. Vzhľadom na zvyšovanie počtu používateľov vo vekovej kategórii do 15 rokov bolo vo viacerých západných štátoch zavedené vekové obmedzenie a prepracovanejší spôsob overovania veku používateľa pri registrácii, pričom minimálna hranica bola stanovená na 13 rokov. Súčasne bola vytvorená rodičovská verzia, ktorá umožňuje kontrolu nad obsahom, ktorý sledujú a zdieľajú ich deti. Pre našich používateľov, žiaľ, nie je dostupná. O nižšej miere ochrany svedčí skutočnosť, že pri skríningovom prieskume, ktorý autorka článku realizovala u žiakov 1. stupňa ZŠ, aplikáciu aktívne využíva približne tretina 8 až 10-ročných žiakov.

Je TikTok bezpečný?

Riziká populárnej siete sú mnohostranné a zasahujú rozličné aspekty života dieťaťa či dospievajúceho. Zaujímavé poznatky prináša dokument *Is TikTok Safe*, ktorý na jeseň roku 2020 vytvorila televízia BBC.

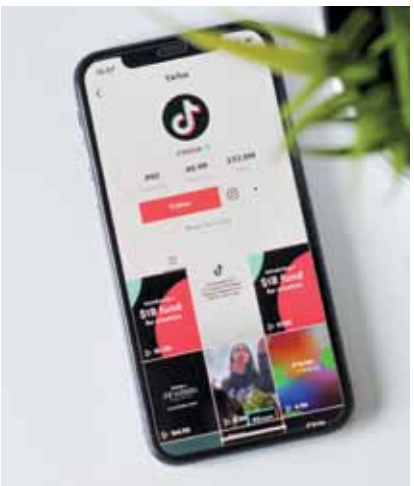

Jeho autori v pomerne krátkom čase prezentujú niekoľko experimentov. Herečka v role teenagerky natočí sériu krátkych tanečných videí. Následne ju začína sledovať čoraz viac postarších mužov, niektorí z nich jej píšu komentáre a správy so sexuálnym podtónom. Sledovanie môžu nastaviť úplne slobodne, dievča má verejný profil, rovnako ako väčšina detských používateľov. Ak by ho nastavili ako súkromný, hrozí, že počet „sledovateľov" bude omnoho nižší.
V ďalšej scéne je detailne prezentovaný proces založenia a aktivity na novom fiktívnom účte. Zakladateľ sa prezentuje ako 14-ročný žiak, nastaví svoje záujmy a niekoľko základných údajov. Pri náhodnom vyhľadávaní je mu ponúknuté vtipné video, obsahujúce násilnú scénu so zvieratami, hoci ho po prezretí nelajkuje, TikTok automaticky začína ponúkať scény s násilným obsahom. K teenagerom sa tak dostávajú videá s agresívnym či explicitne sexuálnym obsahom, prípadne príspevky propagujúce negatívne javy ako poruchy príjmu potravy a urážajúce špecifické skupiny ľudí (napríklad trpiacich nadváhou). Ich vlastné videá a tance sa súčasne dostávajú do hľadáčika sexuálnych predátorov.

„Výzvy": Vyraz dych

Ďalším nebezpečenstvom sú tzv. výzvy (challenges), ktoré inšpirujú detských používateľov k natočeniu videa podľa vzoru. K celosvetovo známym TikTok výzvam patrí zasúvanie mince do elektrickej zásuvky, sypanie cereálií a mlieka do hrdla ležiacemu kamarátovi či fiktívne škrtenie, v dôsledku ktorého bolo preukázané úmrtie talianskej školáčky. Slovenskí žiaci v škole skúšali výzvu spojenú s vyrážaním dychu a krátkou stratou vedomia v dôsledku vzájomného tlačenia sa za hrudník o stenu.
V závere dokumentu sa vyjadrujú odborníci na informačné technológie, pričom zdôrazňujú, že dieťa do 13 rokov by vôbec nemalo disponovať smartfónom a byť aktívnym používateľom sociálnych sietí.

Rodičia nemajú prehľad o svojich deťoch

Rozdiel v štýle spracovania filmu *V sieti* a vyššie popísaného dokumentu je neprehliadnuteľný. Nezaujme emotívnym obsahom a naturalistickými scénami, ale faktmi a dôkazmi, ako aj vyjadreniami viacerých odborníkov. Sociálno-psychologické štúdie ukazujú, že mediálny obsah, ktorý vyvoláva nadmerný strach a silné negatívne emócie, nemusí vyvolať žiaduci efekt u príjemcu (napríklad kampaň proti fajčeniu využívajúca sugestívne fotografie zničených pľúc). Považujeme sa dôležité, aby sa úsilie o osvetu v oblasti internetovej bezpečnosti neobmedzilo na premietnutie desivých scén zraniteľnej populácii, pri

ktorom hrozí riziko vzniku presvedčenia „toto sa mi nemôže stať", ale aby prípadné vzhliadnutie dokumentu bolo sprevádzané možnosťou diskusie s kompetentnými odborníkmi, pokračujúcou osvetou a intervenciami v zraniteľnej populácii, ako aj zvyšovaním povedomia u rodičov. Pri diskusii s rodičmi žiakov jednej zo slovenských škôl na túto tému sa ukázalo, že väčšina nemá prehľad o aktivitách svojich detí, rodičovskú ochranu a kontrolu nad aktivitou dieťaťa mal nastavenú len jeden pár rodičov.

Útok médií na psychickú integritu

V závere je nutné pripomenúť, že s fenoménom TikTok, s ktorým sa však možno stretnúť v prípade všetkých doposiaľ známych, ako aj prípadných nových sociálnych médií, nie sú spojené len vonkajšie riziká.
I keď ako kľúčový zdroj ohrozenia sú prezentovaní sexuálni predátori, oveľa nebezpečnejším a navonok často neviditeľným zdrojom ohrozenia je útok sociálnych médií na psychickú integritu vyvíjajúcej sa generácie. Vo veku, keď je kľúčovou úlohou vytvorenie stabilnej identity a nadväzovanie zrelých sociálnych vzťahov, je zrazu samota kompenzovaná pseudoblízkosťou, reálne vzťahy sú nahrádzané virtuálnymi a pocit vlastnej sebahodnoty sa meria počtom lajkov videí so simplexným obsahom.
Aj kyberšikana ako taká nadobúda subtílnejšiu podobu. Netreba písať nenávistné komentáre ani kradnúť identitu. Na sociálnych sieťach stačí jednoducho ignorovať, nekomentovať či nelajkovať, a tým podporiť pocit izolácie a menejcennosti niektorého z členov rovesníckej skupiny.

Zdravé sebavedomie sa buduje off-line

Rodičia často argumentujú tým, že ak by dieťaťu zakázali sociálne siete, spôsobili by jeho vylúčenie z triedneho kolektívu a v konečnom dôsledku by mu ublížili. Zdravé sebavedomie a schopnosť nadväzovať vzťahy však treba budovať predovšetkým v off-line prostredí rodiny.
Na diskusii v triede na 1. stupni som si všimla chlapca (nazvime ho Matej), ktorého rodičia majú pevnú kontrolu nad jeho smartfónom, využívaným výlučne na vzdelávacie účely. V kolektíve bol obľúbený, v škole úspešný a nevykazoval žiadne známky emočného utrpenia. Na otázku, bez ktorých troch vecí/ľudí by neprežil obdobie izolácie, spojenej s pandémiou COVID-19, takmer všetky deti odpovedali výpočtom technologických zariadení.
Matej v tom mal úplne jasno: jedlo, rodičia a príroda. Nikto sa nesmial. Bolo totiž zjavné, že je so svojou odpoveďou stotožnený.
Ak chceme, aby sa deti a dospievajúci neocitli uviaznutí v akejkoľvek sieti, je nevyhnutné, aby sme ich pozornosť okrem potenciálnych hrozieb upriamili na skutočné zdroje sebahodnoty, zmysluplné vzťahy a spôsob, ako žiť autentické hodnoty.

Jana Vindišová

Poznáme víťazov súťaže
Fejtón 2021

Situácia posledných mesiacov nikomu z nás nepriniesla mnoho impulzov k smiechu. O to vzácnejší je fakt, že niektorí si dôvod na úsmev či na vtip nájdu aj v tomto období. A hoci si to ani neuvedomujú, vytvárajú tak oázu, kde sa dá nadýchnuť, oživiť obyčajnú ľudskú túžbu po radosti.

Fejtón 2021 chcel byť výzvou adresovanou všetkým interným študentom Trnavskej univerzity: ak sa chceš zamýšľať nad sebou i nad terajšou situáciou, nemusíš sa hneď zahaliť do čierneho. Údely osudu môžu byť aj výzvou na kreativitu, ktorá to ťažké nadľahčí a smutné rozsvieti humorom.

Čakali sme, ako na tohtoročnú pozvánku zareagujú študenti, zatvorení v klietkach svojich izieb, komunikujúci cez fóliový paraván každodennosti. Zareagovali. Dokonca viac, ako sme čakali.

S radosťou sme mohli konštatovať, že do súťaže (ak dobre počítam, do jej 6. ročníka) sme dostali 35 príspevkov: 19 bolo textových a 16 grafických.

Tak ako i v minulých ročníkoch, študentskú aktivitu hodnotila štvorčlenná odborná porota, a to v tomto zložení:

PhDr. Zuzana Martinkovičová – riaditeľka Univerzitnej knižnice TU

doc. PhDr. Gabriela Magalová, PhD. – Katedra slovenského jazyka a literatúry PdF TU

Mgr. Štefania Vyskočová – doktorandka Katedry slovenského jazyka a literatúry PdF TU

Mgr. et MgA. Roman Gajdoš, PhD. – Katedra pedagogiky výtvarného umenia PdF TU.

Najaktívnejší prispievatelia boli z pedagogickej fakulty (26 príspevkov textový a grafických spolu), právnickú fakultu zastupovali štyri práce (dve textové a dve grafické), fakultu sociálnej práce a zdravotníctva reprezentovali dva príspevky (jeden grafický a jeden textový) a filozofickú fakultu tri príspevky (všetky textové).

Nebolo pre nás žiadnym prekvapením, že tematicky sa príspevky zväčša týkali aktuálnej kovidovej nálady, no našli sa takí, ktorým sa téma videla „obkukaná“, a tak siahli do iných

Alžbeta Micheľová

(zväčša intímnych) sfér. Hodnotili sme nielen mieru originality, s akou sa súťažiaci témy zmocnili, ale aj štylistickú obratnosť, schopnosť vypointovať text, nezaťažovať ho zbytočnými nadávkami či otvorenými urážkami. Funkciou fejtónu nie je vyžalovať sa na (ne)fungujúce vzťahy, ale ich odhaliť a opísať s vtipom, ktorý zaručí, že fejtón si každý rád prečíta do konca.

V kategórii kresleného humoru sme skonštatovali vzostupnú kvalitatívnu tendenciu, čo nás veľmi potešilo. I tu sme uprednostňovali tvorivý nápad, skratku, schopnosť metaforizovať, povedať obrazom čosi vtipné...

Zvolili sme si bodovací systém hodnotenia, výsledky hodnotenia v obidvoch kategóriách sú nasledujúce:

Fejtón

1. miesto Dávid Oslej – Pedagogická fakulta

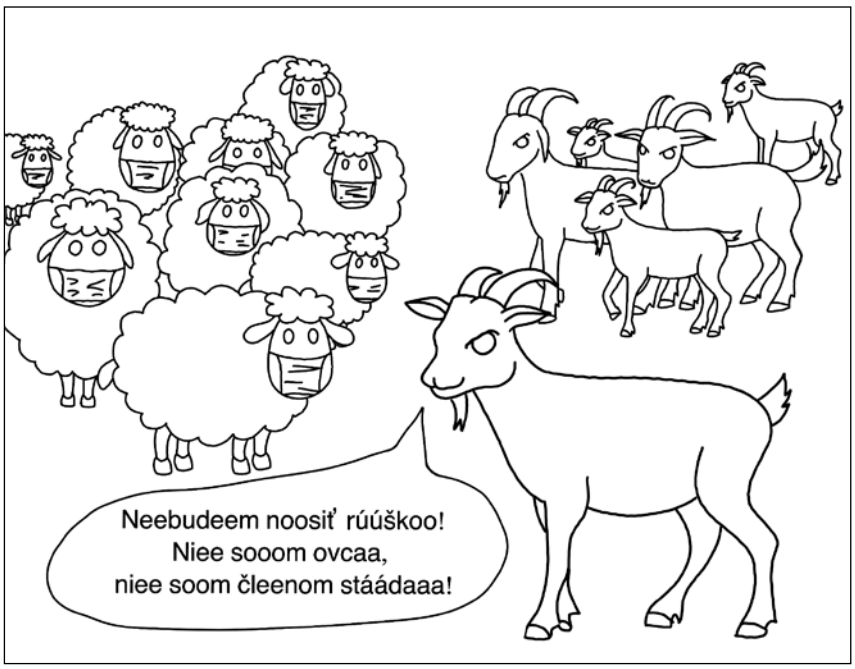

Kristína Šureková

2. miesto Filip Hrabčák – Pedagogická fakulta, Mária Chovančíková – Pedagogická fakulta
3. miesto Jana Mišeková – Filozofická fakulta TU

Kreslený humor
1. miesto Alžbeta Micheľová – Pedagogická fakulta
2. miesto Kristína Šureková – Pedagogická fakulta
3. miesto Jana Balajová – Právnická fakulta

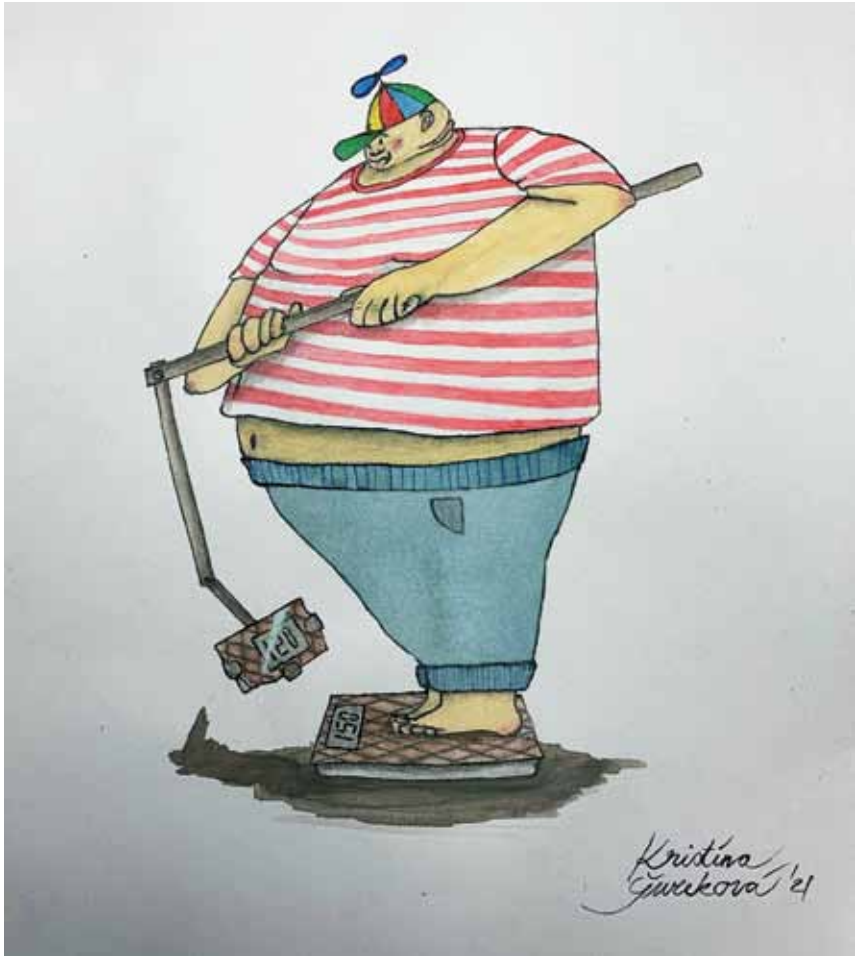

Všetkým víťazom srdečne blahoželáme a posielame im finančnú odmenu.
Medzi prispievateľmi sme našli mnohých, ktorí sú našimi priaznivcami už roky. Ďakujeme im za ich neúnavnú túžbu chcieť ľudí rozveseľovať a zdokonaľovať sa v kreatívnych činnostiach. Vďaka patrí aj ostatným, veríme, že aj z nich sa stanú tí, ktorí nám o rok pošlú ďalšie svoje práce – a my budeme môcť konštatovať, že tvorivosť a chuť pracovať na sebe sú konštanty, ktoré našim študentom nechýbajú...

Za členov poroty

Gabriela Magalová

Jana Balajová

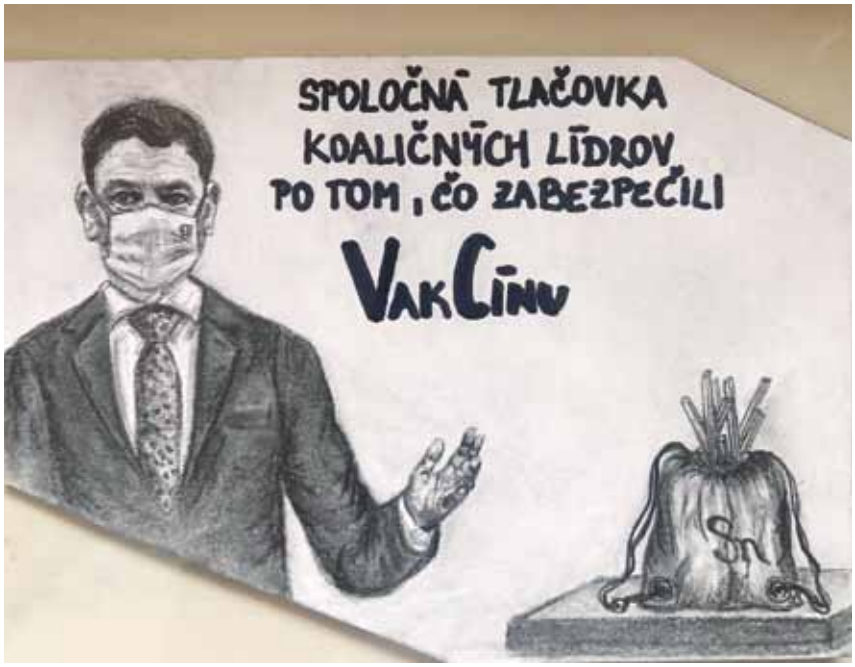

Prečo Amor prišiel o kšeft? (akrostichon)

Legendárne storky hovoria o období, keď boli ľudia šťastní a nič im nechýbalo. Rád by som poukázal na slovo legendárne, pretože matička príroda zabudla na jednu vec. A čo, sakra, láska?
Ešte sa len život rodil a Adam už v raji dostal ženu. Mohol si vyberať? Nemyslím si, že mal vo svojom prehistorickom mobile tinder a že by mu išiel vybuchnúť od toľkých záujemkýň.
Božie cesty sú vraj nevyspytateľné... Pekná sprostosť. Amor, Eros, Cupid – je jedno, ako ho nazveme, všetci vieme, o kom je reč: je to malý diabol s lukom a šípom, strieľa, kde sa mu zachce – a napokon nám zničí život.
OK, možno som to prehnal, veď napríklad taký Romeo a Júlia, Orfeus a Eurydika... práve vďaka nemu našli lásku (nemusím vám ale pripomínať, ako dopadli).
Pýtam sa sám seba, v čom je problém? Kde to v mojom prípade viazne?! Nech mi nikto nehovorí, že ten malý nespratník cestuje až z Číny a poslali ho sem aliexpressom, ktorý dodáva balíky s oneskorením!
Rande sem, rande tam, u mňa je to jedna katastrofa za druhou. Môj ľúbostný život je jednoducho v troskách a ja s tým neviem spraviť absolútne nič.
I moja babka sa stále pýta, kedy jej už konečne donesiem domov nevestu. Že nie je možné, aby taký pekný a šikovný chlapec ešte nikoho nemal. Hej, tie babky...
Šetril som si ťažko vydreté peniaze

obsluhou zákazníkov v Bille, aby som si mohol neskôr zaobstarať pekné hrobové miestečko na cintoríne nezaláskovaných a nechcených. A vtom sa to stalo!
Lucia. Nádherná, múdra, vtipná, trošku strelená. Niekedy jej síce nerozumiem, pretože je Ukrajinka. Ale slovo dalo slovo, padla ďalšia demisia našich ministrov a ja, bojko, som ju pozval von.
Ako program som vymyslel romantickú večeru v jednej z najlukratívnejších reštaurácií v meste. Máme len jednu. A keďže zúri pandémia, jedlo sme si museli zobrať aj tak so sebou. Ku mne.
Kráčali sme rozkopanou ulicou za sprievodu miestneho rozhlasu (našich radorečných babiek) a smerovali sme k môjmu domu, no vtom sa spustil lejak, ako keby mala prísť ďalšia biblická potopa.
Otvoril som rýchlo bránu a stihli sme sa skryť do altánu. Lucia bola celá premočená. Usmial som sa a jemným dotykom som jej chcel odhrnúť prameň vlasov, ktorý jej prekážal vo výhľade na mňa.
Ruky sa nám stretli v polovici cesty. Úžasná scéna zo spidermana, keď Mary Jane stiahla Petrovi masku a pobozkala ho. Už sa to blíži, srdce skáče... Žeby sa konečne usmialo na mňa šťastie?
Onemela. Kľakla si na koleno. Viem, mal som ju o ruku požiadať ja, ale doba je iná ... Čakal som.
Napravila si šnúrku na topánke a pozrela sa mi hlboko do očí. Hlboko, prehlboko. Je to tu, je to tu! Srdce mi bilo ako zvon, keď v tom... sa ma – celá zadýchaná a krásne mokrá – spýtala, či by som nešiel za ňu zajtra do práce. Ah...
Aby som nevyzeral ako pako, súhlasil som. Odprevadil som ju domov. Večer som sa nad sebou pri kýbli zmrzliny zamýšľal, fantazíroval som o svojom živote. A vtom mi mama, jediná žena, ktorú budem v živote skutočne ľúbiť, priniesla list. Od samotného a veľaváženého Amora. Oznamuje mi, že je až do odvolania zakázané nadväzovať nové vzťahy! Vraj, rúško, odstup, ruky...!!! No ja sa na to môžem vážne... (prinajmenšom vykašľať).

David Oslej
Pedagogická fakulta TU
1. miesto

* * *

Čo má človek robiť, keď už je Človek nikto? Leží doma, celé dni sa prejedá pri seriáloch a filmoch. Odmieta sa stretávať so svojimi priateľmi, rodinou, kolegami, susedmi, prosto s hocikým, kto pochádza z pokolenia ľudí. Jeho telesná aj sociálna aktivita sa tmolí niekde pri bode nula. Čo robiť? Práve v takej situácii môže pomôcť len naozaj obrovský ideál. Navrhujem hrdinstvo. No? Pomáha? Veď sme priam masírovaní obrazmi superhrdinov!
Ako sa ale dá stať hrdinom? Nuž, cesta je náročná, rozmýšľam... Gilgameš musel byť z dvoch tretín bohom, Herakles aspoň spolovice a Maradona aspoň rukou...
A čo život skutočného hrdinu? Štúr prišiel kvôli svojmu ideálu o ženskú lásku, Prometeus kvôli svojmu hrdinskému činu s ohňom o svoju pečeň. Naopak, Johanka z Arku prišla o svoje hrdinské telo aj s pečeňou práve v tom ohni... Je pravda, že hrdina ostáva hrdinom aj po smrti. Ako s hlavou vztýčenou kráčal životom, tak postáva neskôr nehybne aj na kamennom piedestáli. Ak ho teda zbabelí hrdinovia nehodia s hrdinskou zbabelosťou do rieky.
No ale kto je hrdinom v dnešných časoch? Už mi to prišlo! Ten, kto nevychádza zo svojho príbytku, venuje sa činnostiam nevyžadujúcim kontakt s druhými, uvedomuje si, že potenciálna živá interakcia je život ohrozujúca a podporuje umelcov ich sledovaním na svojom vyležanom gauči. Hrdina individualista!
Človeče, veď ty už si hrdina!
A čo ďalej? Čo ďalej v živote, keď už je človek hrdina?

Filip Hrabčák
Pedagogická fakulta TU
2. miesto

Nákup v roku 2020

„No je toto možné?!“ vypľula som zo seba počas sledovania správ. Ak si myslíš, že už si videl a zažil všetko, tak si ešte nevidel večerné správy zo Slovenska, každý večer vydávajú nový diel – žiadny seriál sa nechytá...

Ja sa teda sťažovať tak veľmi nemôžem, mám doma *mamahotel*. Spomínam, ako nás pred mesiacmi poslali zo školy domov. Ách, to bola krása tlačiť sa vo vlaku telo na telo, ten kontakt, blízkosť všetkých ľudí.... Staré dobré časy. Moja aktivita sa teraz sploštila na vynášanie smetí, otváranie a zatváranie hydiny. Jediný výlet – skontrolovať poštovú schránku. Celých dvadsať krokov chôdze!

„Pôjdeš do obchodu, Mária,“ kričí mama. Cítim, ako sa mi zrýchlil tep, stúpol adrenalín, začínajú sa vyplavovať endorfíny od toľkého vzrušenia.

Veselo si teda vykračujem do obchodu, vysmiata jak lečo a zrazu zbadám tetku z vedľajšej ulice. Čo to má na tvári? Doriti! Rúško! Urobím otočku na päte a vraciam sa poň domov. Druhý pokus o uskutočnenie nákupu začína naberať úplne iný rozmer. Nikdy som sa necítila viac inkognito, nehovoriac o nezvyku pokúšať sa cez rúško aj dýchať.

Prichádzam do obchodu. Znenazdajky priskočí ku mne SBS-kár, chlap jak hora, a spustí, že som prišla neskoro.

„Prosím? Veď bude desať hodín a obchod je otvorený až do večera!“

„Ale teraz sú hodiny pre dôchodcov a vy na dôchodku zjavne ešte nie ste, SLEČNA!“ premeria si ma s úškrnom, ktorý nevidím.

Pokus číslo tri. Vyrážam z domu konečne v správny čas, odhodlaná doniesť domov nákup. Kontrola: telefón, kľúče, peňaženka a hlavne rúško. OK, všetko mám, ide sa. Vojdem dnu, beriem košík a kráčam ďalej do predajne. „Vráťte sa! Počujete?!“ Otočím sa a pani predavačka, ktorej šľahajú hromy blesky z očí sa pozerá na mňa s postojom gestapáka. „Dezinfekcia a rukavice! Ihneď!“

Potrebné úkony detailne vykonám a konečne napĺňam košík podľa zoznamu: mlieko, vajíčka, paprika... Začne zvoniť telefón. Nemotorne ho vytiahnem z vačku a snažím sa prijať hovor. V tých rukaviciach je to priam nemožné, skúšam novú techniku – prijať hovor pomocou nosa. Áno, podarilo sa! Na displeji síce zostalo pár šmúh, ale sú moje. „Majka, ešte som zabudla na zoznam dopísať soľ. Kúp dve balenia, nech je do zásoby.“ Tak ešte soľ... Prichádzam k regálu s pečivom. Naučeným spôsobom odtrhnem vrecúško. Nejde to, urobím spontánny úkon... Ľudia moji! Mohla som si napľuť do rúška?! Namiesto vlhkých prstov, ktorými som si chcela otvoriť vrecúško, mi teraz pekne sliny stekajú po brade. Fúúúj! Nádych a výdych, nebudem predsa na seba upozorňovať.

Nevrlá pani predavačka si ma pekne skontroluje, či mám všetko podľa nových predpisov správne na sebe, a začne mi blokovať nákup. „24 eur aj 85 centov,“ povie bez mihnutia oka.

„Zaplatím cez telefón,“ odpoviem a vyťahujem telefón z vrecka. Odomykanie tvárou. Ty si ale teľa! S rúškom na tvári, strapatá, nenamaľovaná – ako ťa ten telefón má rozpoznať? Predavačka začína byť nervózna. Uvažujem, či mám risknúť zloženie rúška na odomknutie pomocou tváre (stále mám pod ním slinu na tvári), alebo začať nosom ťahať kód po celom displeji.

„Tak poprosím v hotovosti.“ Predavačka prevráti očami a ja konečne odchádzam z obchodu. Misia splnená. Aká som len šťastná.

„Tú soľ si kúpila?“ pýta sa doma mama. Príde mi nevoľno, som unavená, nevládzem. Samozrejme, že som na ňu zabudla! Och, ako dobre, že to mám za sebou, že ma zajtra opäť čaká iba krátky výlet k poštovej schránke.

Mária Chovančíková
Pedagogická fakulta TU
2. miesto

Dištanc

Už to tak je: čím viac sa ponárame do sveta kníh a chrámov myšlienok, tým viac sa nám svet okolo nás odcudzuje. Kým však človek neprežil rok dištančnej výučby, tak ešte nezažil súboj titanov...

Povedal by si, že to bude domáca pohoda: nikam nemusíš chodiť, všetko je poruke, 24/7 tepláky a ponožky, kávy – len sa načiahnuť, žiadne starosti s upravovaním svojho zovňajšku. Odokryť výzor svojich tvárí skrytý za iniciálami našich mien v čase karantény by mohlo spôsobiť aj malý spoločenský prevrat. Momentálne na mňa predstava návratu do spoločnosti pôsobí dosť traumatizujúco, cítim sa nevyrovnaná už z návštevy zubára. Moje spoločenské móresy sa menia. Zvlčievam. Naposledy som pri pichaní injekcie do citlivého miesta dokonca zavrčala na zubárku, trávim totiž teraz veľa času iba so svojím psom. Pristihujem sa, ako sa s ním rozprávam počas venčenia, odetá v štýle homeless. Do obchodu aspoň vymieňam tepláky a blatovú bundu, ale ak sa ku mne niekto v predajni priblíži na menej

ako dva metre, tak mi začne šklbať kútikom oka.
Keď nám oznámili v minulom roku zrušenie výučby kvôli opatreniam, predstavovala som si, koľko času budem mať na seba, že začnem konečne pliesť to makramé alebo vyšívať či niečo iné, ako sa čas spomalí, ako spoločnosť zažije duchovnú obrodu... Počítač však na mňa stále šteká, aj keď sa len v noci po špičkách prejdem okolo dvier pracovne. Keby to fiktívne volanie nadobudlo obraz, bolo by to čosi podobné, ako keď prišla Ronovi Weasleymu obálka s reakciou jeho mamy na ukradnuté lietajúce auto. Úplne to počujem. Predstavujem si, ako sa tu večer, keď si dovolím spať, hádajú kopy pootváraných kníh, spisov, časopisov a prekladov, ktorý z nich začne skôr horieť, a ja pribieham s hasákom, ktorý sa mení na plameňomet.
Človek by si tak povedal, že hlava mu po celodenných intelektuálnych dostihoch dá pokoj, nebude podsúvať katastrofické scenáre o vyhorení. Povedzte mi, čím to je, že to tak nie je? V tomto dištanci sa mi nedarí zachovať si patričný odstup, ešte že sa nám politici starajú o to, aby sme sa s tým vyrovnali. Nestáva sa zo mňa rohožka?
Nebudem to dramatizovať, ale smutne musím poznamenať, že sústredenie sa je asi ten najväčší výkon, ktorý momentálne podávam. Predmety okolo mňa kričia a nárokujú si na môj čas, bez ktorého zomierajú, volajú o pozornosť. Som nimi obložená a neviem sa im obrátiť chrbtom. Keď sa mi nepoddáva latinská syntax, chce sa mi jednoducho plakať. Tendenčnosť môjho klesavého posedu stláča bradu ku kolenám a tvary môjho JA sa menia. Zadovážila som si aj napomínaciu bandáž, ale zatiaľ mi nič nepripomenula...
Márne hľadám vo svojej pamäti úlomky starého diania, nejakej zdarnej situácie, keď vstávam, odchádzam do školy, študujem, študujem... Miera povinností sa navýšila, ak teda štúdium berieme vážne a nechceme len pretrpieť nejakých zopár rokov s éčkami v Maise. Jeden známy skonštatoval: „Tá toľko študuje, že sa ani k robote nikdy nedostane." Pobavilo ma to.
Táto doba nie je žiadnym nepriateľom, dámy a páni, iba nám jednoducho ukazuje našich vnútorných tyranov. Chcela som byť pozitívna a skončiť pozitívne, verte mi. A ozaj, píšu sa aj zúfalé fejtóny? Lebo som práve pochopila, že neviem písať fejtóny.

Jana Mišeková
Filozofická fakulta TU
3. miesto

Úryvky z fejtónov

Otázka kvality vzdelávania v kybernetickom priestore je mekkou početných diskusií. Ja sa však nesťažujem. Mám polohovateľnú posteľ, profesorov pri nohách a niekedy aj všetko na háku. Viac mi však bije do očí zrušenie maturít. Tá drzosť!
Dominik Štrbo, FF TU

Rok sa s rokom stretol rýchlejšie ako premiérove hrdinské slová s činmi. Tlačovku premiéra strieda tlačovka ministra hospodárstva s rovnakým výsledkom – nulová výpovedná hodnota, ale za to stopercentná strata času. Ministri podávajú demisie tak svižne, že aj samotné vakcinačné centrá im závidia nastolené tempo. No a antigénové testovanie bolo azda jediným plošným testovaním, na ktorom sa deviataci a stredoškoláci tento školský rok zúčastnili.
Jana Balajová, PF TU

V autobuse sa pohoršene pozeráte na ľudí, ktorí očividne nevedia, čo znamená prekryť si ústa a NOS. Ak majú takéto úbohé poznatky o ľudskej anatómii aj pri iných častiach tela, začínate chápať, prečo nie sú kondómy dostatočne účinnou antikoncepciou. ... Sem-tam ešte začujete časti rozhovoru vašich rovesníkov, zaočkovaných proti tuberkulóze, záškrtu, tetanu, čiernemu kašľu, žltačke typu B, detskej obrne, osýpkam, mumpsu, ružienke a invazívnym hemofilovým infekciám o tom, že do seba nemienia nechať pichať dajakú chémiu, že určite by dostali autizmus...
Silvia Beníková, FZaSP TU

Vždy som túžil skúsiť, aké by to bolo nazrieť do hlbín nekonečna z miesta, čo bude pre mňa predstavovať bezpečie. A táto šanca sa mi naskytla v momente, keď svet zachvátila panika chaosu, opakujúceho sa každé storočie už od dôb našich predkov, ktorí v takéto kritické dni zvykli chodiť so zobákmi.
Nina Zborovančíková, PdF TU

Veľká výhoda on-line vyučovania je, že si môžete vypnúť kameru a stlmiť mikrofón. Prvá hodina býva väčšinou zavčasu. No pripojíte sa na ňu v posteli, pozdravíte sa, stlmíte mikrofón, kameru necháte vypnutú, stíšite zvuk a pokračuje v spánku. Treba si však poistiť ľudí, ktorí vás po učiteľovom vyvolaní ospravedlnia, že vám nejde mikrofón. Musíme si predsa pomáhať, no nie? V núdzi spoznáš on-line priateľa!
Martin Hvorečný, PdF TU

Mnohostranné výslovníky by boli nevýslovne praktickou pomôckou študenta v skúškovom období. Veď to poznáte. Sedíte pred skúšajúcim, ktorý vôbec neverí, že niečo viete... A pritom vy viete, len to neviete vysloviť, ťažko je vám slovne vyjadriť tie pilným štúdiom nadobudnuté poznatky. ... Kúpte si výslovník! Už viac nemusíte mlčať! Je koniec habkaniu a plytkej reči! Zabudnite na omáčky! Vaše problémy môžu zmiznúť, ak investujete do výslovníka!!! Nebojte sa ho! Je vhodný aj pre vegánov a neobsahuje lepok.
Viktória Kohutiarová, PdF TU

Prax: kráľovná alebo popoluška?

Ako hodnotia cvičných učiteľov z našej univerzity ľudia z praxe? Napríklad: „Študenti z TRUNI mi rozhodne boli oporou, mali skvelé nápady pri analýzach diel, ktoré vychádzali z ich čitateľských zručností a analýz na seminároch."

Prax je pre väčšinu študentov zaťažkávacou skúškou. Povedzme si úprimne, často nielen pre nich. Didaktici predmetov na fakultách a aj samotní cviční učitelia zápasia s nemalými problémami. Konkrétne školské prostredie, do ktorého študenti s čisto teoretickými vedomosťami vstupujú, totiž často neponúka tú najideálnejšiu platformu na ukážku pedagogického majstrovstva cvičného učiteľa. Ten neraz musí riešiť tie najprozaickejšie problémy so žiakmi, a tak nezostáva čas ukázať nejaké novátorské učebné metódy, ale vyriešiť napríklad nechuť k učeniu konkrétneho žiaka, bolesť hlavy alebo jednoduchý detský spor o žuvačku. Študenti potom pri rozboroch konštatujú, že učiteľ nevyužíval nijaké inovatívne metódy, že nič mimoriadne nevideli, respektíve videli len to klasické, čo sa dnes zjednodušene často označuje ako „frontálna výučba". Cviční učitelia majú zasa pocit bezradnosti a slabej motivácie, keď sa okrem náročných výchovno-vzdelávacích aktivít so svojimi žiakmi musia zaoberať aj ďalším hlúčikom študentov, ktorí reprezentujú celú škálu postojov k praxi: od zanietenej formy až po takmer nulovú. Didaktici zasa musia zvládnuť nielen kontrolu týchto aktivít v prostredí mimo fakulty, ale aj prípravu študentov na výstupy, celú administráciu procesu v trojuholníku: cvičný učiteľ – študent univerzity – didaktik/metodik. A aj nepríjemnú komunikáciu, ktorú konflikt rôznych náhodných vypätých situácií zákonite prináša.

PhDr. Mária Beláková, PhD., Pedagogická fakulta TU:

„Vediem aktuálne tri druhy praxí, pričom každá z nich má svoje špecifiká. V 3. ročníku bakalárskeho štúdia realizujú študenti náčuvovú prax – priebežnú. Počas tejto praxe som navštívila s pedagógom dve alebo tri excelentné školy, ktoré považuje didaktik za príklad dobrej praxe. Takouto školou bola pre študentov donedávna Spojená základná škola v Poprade, kde mali študenti možnosť vidieť realizáciu tzv. komunikačného rámca E-U-R. Ako druhú inštitúciu som volila vždy alternatívnu školu, príp. iné neškolské zariadenie (v trnavskej Svetoškole či v bratislavskom Waldorfe). Počas dištančného vzdelávania táto realizácia nebola možná, preto študenti analyzovali videoukážky a reálne prezentácie vyučovacích

hodín na rozličných platformách. V 1. ročníku magisterského štúdia absolvujú študenti priebežnú dvojsemestrálnu prax v celkovom počte osem výstupov. Na prax chodia študenti každý týždeň a v rámci možností sa stretávame aj pri rozboroch hodín. Pravidlom je, že didaktik by mal byť každému študentovi na výstupe prítomný minimálne raz. Znamená to teda, že v čase, keď nemám výučbu, vycestujem do danej školy, hospitujem 45 minút na jeho výstupe a následne spolu s pedagógom vedieme so študentom analýzu, rozbor hodiny. Časovo každé takéto stretnutie vychádza približne na 90 minút. Účasť didaktika nie je v škole vždy vítaná, stretla som sa aj s ojedinelou situáciou, keď ma cvičný učiteľ požiadal, aby som na ďalšie výstupy študentov nechodila, pretože ho moja prítomnosť znervózňuje. Študenti naopak moju hospitáciu a rozbory prijímali pozitívne. Súčasťou priebežnej praxe sú aj časté konzultácie o príprave na vyučovanie. Nezriedka sa stáva, že študenti nemohli počas výstupov projektovať vlastné hodiny, ale im prípravy nadiktoval cvičný učiteľ, ktorý dôrazne trval na vlastnej predstave. S takýmito školami sme spoluprácu po ukončení praxí prerušili, no aby študent dostal objektívne záverečné hodnotenie, bolo nutné precízne preštudovať všetky jeho materiály, ktoré počas výstupov i náčuvov používal. Súčasťou hodnotenia takejto praxe je jednako hodnotenie pedagóga, ale i štúdium jeho portfólia.

Rovnako je to aj pri súvislej praxi v poslednom roku štúdia. Táto prax nepodlieha priamym hospitáciám, keďže si ju študenti realizujú vo vlastnej réžii v mieste bydliska. Obrazom o priebehu praxe je potom hodnotenie cvičných pedagógov a vytvorenie študentského semestrálneho projektu, ktorý sa následne klasifikuje. Súčasťou hodnotenia predmetu súvislá prax je hodnotenie pedagóga (málokedy s iným počtom bodov než 10) a hodnotenie projektu. Pre objektivizáciu však študujem aj výstupy a hospitácie študentov, pretože si uvedomujem, že hodnotenie cvičných pedagógov je do istej miery subjektívne. Študenti si totiž ako cvičné školy pre súvislú prax vyberajú svoje materské základné či stredné školy. Analýza študentských portfólií, ak sa im človek venuje dôsledne, je časovo náročnou činnosťou.

Organizačné zabezpečenie praxe si často vyžaduje zručnosti organizátora i krízového manažéra. Okrem zabezpečenia cvičných pedagógov, ktorému predchádza kontakt s vedením školy a následne i s pedagógmi, je nutné zosúladiť vyučovací priestor pedagóga a študentov, sprostredkovať im vzájomné kontakty či usmerniť v podpisovaní základných dokumentov (dohody, výkazy, príp. potvrdenia pre školy) a tiež zabezpečiť komplet-

nú agendu slúžiacu na vyplácanie miezd. Je to výlučne administratívna práca. Azda najťažším článkom zabezpečovania praxe je získať pedagógov. V posledných rokoch evidujem viacero negatívnych odpovedí od potenciálnych cvičných učiteľov, ktorí argumentujú napríklad tým, že „majú prebrať veľa učiva a pri študen-

toch by to nestíhali" alebo že „už sú unavení". Zabezpečovanie praxe tak v poslednom období, najmä dištančného štúdia, stálo na mojich dobrých vzťahoch a ochote prijať študentov, „pretože sa poznáme".

Počas organizácie praxe sa stretávam s rozličnými výzvami. V dištančnom vzdelávaní sa často stávalo, že študenti mali technické problémy, stávalo sa mi, že link, ktorý mi zaslali pedagógovia na hospitácie, bol neaktívny a pod. Jedným z najčastejšie sa opakujúcich problémov je odovzdávanie potrebnej dokumentácie, t. j. dohôd a výkazov, ktoré sa so školami uzatvárajú. Najťažšou „skúškou" však pre mňa ako didaktičku je situácia, keď čelím nie príjemným konštatáciám cvičných pedagógov o pripravenosti študentov. Naopak zadosťučinením je, keď vidím, ako študenti dokážu obohacovať pedagógov z praxe svojím nezaťaženým pohľadom na edukáciu, a táto spolupráca padá na úrodnú pôdu obidvoch inštitúcií. Toto je pre didaktika najväčšia radosť."

PaedDr. Marianna Pavelková, cvičná učiteľka z Gymnázia Jána Hollého v Trnave:

„Po prvej vlne, keď sme učili cez ZOOM, sme prešli rýchlokurzom na Teams 365. Nielen pre mňa to bolo niečo nové, ale predovšetkým aj pre vašich študentov. Napríklad študent Lukáš si zobral a viedol jednu triedu, ktorá s ním spolupracovala. Hodiny boli zaujímavé, literatúru vždy oživil prezentáciou, úryvkami z diel, filmov či zaujímavými informáciami. Pri spätnej väzbe mu mnohí študenti odpísali, že vďaka nemu sa im literatúra zapáčila a venujú jej náležitý čas. Nasadil latku vysoko a som rada, že môžem v nej pokračovať. Na každej hodine som videla vzrastajúci záujem študentov o literatúru – a to je v prvom ročníku dôležité.

Ďalšie tri študentky sa naučili, že otázkami vyprovokujeme u žiakov schopnosť rozmýšľať, aj keď sa niekedy nedaria správne formulovať odpovede. Študenti sa aj pri nich naučili vnímať text cez čitateľský zážitok, možnosti prezentácií či klasických referátov. Ozývali sa im skupinky študentov, ktorí sú čitateľsky zdatní a radi sa prezentovali svojimi splnenými úlohami. Študenti z TRUNI mi rozhodne boli oporou, mali skvelé nápady pri analýzach diel, ktoré vychádzali z ich čitateľských zručností a analýz na seminároch – takže to, čo sa v škole naučili, mohli použiť v praxi, nových postrehov... Po každej hodine som individuálne pristupovala k hodnoteniu jej priebehu z metodického a odborného hľadiska.

Spoluprácu našej školy vo vzdelávaní nových kandidátov vítam. Veľmi ma teší aj záujem školy o svojich zverencov. Pani doktorka Beláková pri priebežnej praxi bola všetkým kandidátom na hodinách a vždy s nimi analyzovala hodinu z metodického hľadiska. Študenti ma potom o jej hodnotení informovali a na ďalších hodinách ich práca bola lepšia."

Bc. Alžbeta Michelová, študentka 2. ročníka magisterského stupňa štúdia

„Počas praxe sme mali možnosť sa stretnúť s dvojakým prístupom k informovaniu o špecifických potrebách žiakov. V prvom prípade išlo o pedagógov, ktorí pred samotným začiatkom praxe podrobne informovali praktikantov o jednotlivcoch v daných triedach (jedna študentka sa stretla so žiakom s dysgrafiou, na tento fakt bola vopred upozornená, a teda očakávala zaslanie vypracovanej domácej úlohy v horšie čitateľnej podobe ako u rovesníkov). V druhom prípade išlo o pedagógov, ktorí na informovanosť praktikantov pozabudli, a teda praktikanti sa o žiakovi so špecifickými potrebami dozvedeli neskôr (žiak s ADHD na výzvy praktikantky reagoval pomalšie, spočiatku sa prejavoval, akoby nemal záujem o vyučovací proces, avšak praktikantka mu umožnila sa prejaviť v dlhšom časovom úseku, na čo reagoval žiak pozitívne).

Aktivita v niektorých triedach bola skutočne na bode mrazu, bez priameho vyvolania konkrétneho žiaka neprejavoval záujem odpovedať nikto. Najúspešnejším spôsobom na upútanie žiackej pozornosti bolo „vyvolávanie duchov" – „Meno, ak si tu, ozvi sa nám!" Tento humorný spôsob žiakov upútal a zabezpečil aspoň čiastočnú aktivitu v inak pasívnej triede.

Ignorancia žiakov občas zašla až do takej fázy, že v momente, keď sa robil rozbor náčuvu alebo výstupu, ostali niektorí jednotlivci prihlásení a na upozornenie pedagóga sa neodhlásili a neprejavovali ani žiadnu aktivitu v on-line priestore, z čoho možno usudzovať, že na hodine neboli plne prítomní."

Bc. Nikoleta Perďochová, študentka 2. ročníka magisterského stupňa štúdia:

„Súvislú prax som absolvovala ešte pred zavretím škôl, čiže som učila žiakov prezenčne. Zúčastnila som sa aj na dištančných hodinách v podobe náčuvov. Ak by som mala porovnať tieto dve podoby výučby, povedala

by som, že hlavný rozdiel som videla v tom, že sa veľakrát počas on-line výučby nestihlo všetko prebrať a väčšinou na hodine dominoval učiteľ, žiaci boli skôr pasívni. Ako negatívum vnímam aj ústne skúšanie, ktoré je v on-line podobe veľmi zdĺhavé. Ako pozitívum, ktoré som postrehla počas náčuvov, bolo, že cvičná učiteľka využívala množstvo názorných ukážok, ktoré žiakom cez kameru predstavila. Išlo o rôzne horniny a minerály. Taktiež bolo vhodné, že žiadala od žiakov, aby mali počas testu zapnuté kamery a mikrofóny a mohla ich tak

aspoň čiastočne skontrolovať. Veľmi sa mi páčil nápad učiteľky, aby si žiaci pripravili prezentáciu na časť učiva a následne ju odprezentovali ostatným žiakom počas hodiny.
Čo sa týka poznámok, zmenila by som písanie rozsiahlych poučiek a definícií, zaradila by som napríklad pri jednoduchších témach poznámky vo forme pojmových máp. Pracovné listy mi cvičná učiteľka síce pochválila, ale v konečnom dôsledku som ich vytvárala zbytočné, pretože žiaci majú svoje vlastné cvičebnice, ktoré dopĺňajú učebnice slovenského jazyka. Sú v nich vhodné cvičenia a úlohy."

Bc. Mária Zgodavová, študentka 2. ročníka magisterského stupňa štúdia
„Škola, na ktorej som učila, používala bezplatnú verziu ZOOM, takže čas na hodinu bol obmedzený – 40 minút. Hodinu som tak nemohla predĺžiť ani len o minútu, pretože sa to nedalo. Moja príprava musela byť urobená tak, aby som všetko za 40 minút stihla, no i tak som musela neustále sledovať čas, aby nás len tak uprostred hodiny neprerušilo. Okrem toho, že vyučovacia hodina bola takto skrátená, k dispozícii som však nikdy nemala 40 minút, ale menej, pretože som opäť musela čakať, kým sa pripoja všetci žiaci, kým skontrolujem, kto je alebo nie je prítomný a či nemá nejaké technické problémy. Túto kontrolu chýbajúcich a funkčnosti mikrofónov a kamier som sa vždy snažila prepojiť aj s opakovaním učiva (postupne som vyvolávala žiakov, dávala im otázky z minulého učiva, a tak kontrolovala ich prítomnosť).
Zaujímavo a hravo sa dá vyučovať slovenčina aj dištančne. Pomohli mi k tomu rôzne aplikácie (napr. Kahoot, jazykové hry). S klímou triedy a spolupráce žiakov som bola veľmi spokojná. Učila som mladšie ročníky (piatakov a šiestakov) a hodiny s nimi ma naozaj bavili. Boli disciplinovaní, zvedaví, dávali pozor a o aktivity prejavovali záujem. Nebáli sa spýtať, ak niečomu neporozumeli alebo nevedeli. Jediná nevýhoda bolo to, že sme nemohli hrať pohybové hry alebo dramatizáciu diela, pretože nám to obmedzený čas často nedovoľoval. Spolupráca s pani učiteľkou bola veľmi dobrá. Na každej hodine bola prítomná a pozorovala, ako hodinu vediem. Do hodiny mi nevstupovala, ak ma chcela na niečo upozorniť, povedala mi to až po skončení hodiny v spätnej väzbe."

Bc. Simona Smolková, študentka 2. ročníka magisterského stupňa štúdia
„Svoju prax som vykonávala v Trenčíne. Triedy majú istým spôsobom upravený učebný plán, pretože majú

do vyučovania zaradenú hokejovú, resp. športovú prípravu. Odučila som päť hodín a „odnačúvala" 15 hodín zo SJL. Všetky hodiny som absolvovala on-line. Škola využíva platformu MS Teams, s ktorou mám aj ja skúsenosti. Najväčšou výzvou bola organizácia on-line hodín. Keď som sledovala moju cvičnú pedagogičku, tak môžem povedať, že niekedy aj 10 minút z vyučovacej hodiny patrilo práve organizačným záležitostiam (vypnite si kamery, vypnite, resp. zapnite si mikrofóny, vyzývanie na odpoveď/interakciu, keďže on-line hodiny nie vždy korešpondovali s rozvrhom, žiaci boli zmätení, či majú práve jazyk alebo literatúru, často sa pýtali na materiály, ktoré posielali cez EduPage, alebo riešili písomné práce, ktoré sa tiež realizovali cez EduPage). Môj názor je, že on-line vyučovanie nedokáže plnohodnotne nahradiť prezenčné vyučovanie, a to aj napriek tomu, že všetci žiaci, s ktorými som sa stretla, mali prístup k technickému vybaveniu. Veľmi mi chýbali spôsoby práce vo dvojici a v skupinách, žiaci vždy pracovali individuálne.
Počas dištančného vyučovania anglického jazyka som ako najväčší problém videla časovú dotáciu – jednoducho nebol čas na to, aby som mala interakciu s každým žiakom, rovnako ťažko sa precvičovali zručnosti ako písanie a hovorenie. Ako veľké pozitívum vidím, že učitelia (a teda aj ja, keď som učila) mali k dispozícii on-line učebnicu. Učebnice, ktoré učitelia používali prezenčne, boli teraz prenesené do on-line priestoru (automaticky sa vypĺňali cvičenia, po kliknutí na cvičenie sa spustilo počúvanie a pod.), takýto spôsob používania učebníc učiteľom uľahčil prácu a šetril čas. Všeobecne o dištančnom vzdelávaní, ako som už spomenula, nemožno uvažovať ako o dostačujúcej náhrade, hoci žiaci aj učitelia robili naozaj, čo mohli."

Bc. Lucia Šteinigerová, študentka 2. ročníka magisterského stupňa štúdia
„Počas februára 2021 som vyučovala cez programy Edupage a Jitsi. Veľmi rýchlo som zistila, že on-line vyučovanie je ťažšie ako prezenčné, treba veľa času, kým si človek zvykne a nájde si to „svoje". V online svete je ťažšie udržať si pozornosť žiakov, treba ich neustále motivovať, upozorňovať, žiaci veľakrát skĺznu k pozeraniu seriálov a hraniu hier počas vyučovania a učiteľ je „veľmi ďaleko". Dištančné vzdelávanie ešte nie je na Slovensku také vyvinuté, aby sa dalo využívať dlhodobo. Na žiakoch vidieť, že im chýba prezenčná výučba. Ako nega-

tívum však vnímam to, že cviční vyučujúci len „hnali učivo", nevyužívali pri vyučovaní potenciál internetu, na hodinách využívali tie isté postupy a metódy výučby, chýbala tam interaktivita a motivovanie žiakov. Napriek mojim chabým znalostiam o používaných programoch som sa snažila svoje hodiny koncipovať inak, čo sa nie vždy stretlo s nadšením, síce to vyučovanie nebolo zlé a splnilo účel, vyučujúci boli založení pri on-line vyučovaní klasicky – učebnica a výklad. Táto prax bola pre mňa zatiaľ najhodnotnejšia."

spracovala
Gabriela Magalová
foto: A. Michelová

V Pavilóne klinických a laboratórnych disciplín nájdete zázemie na výučbu aj výskum

Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce sa rozvíja

Dlhodobým cieľom fakulty je skvalitňovať výučbu a prehĺbiť rozvoj spolupráce medzi Fakultnou nemocnicou Trnava a Fakultou zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity (FZaSP) v oblasti praktickej výučby a vedeckovýskumných aktivít.

Unikátny pavilón

V unikátnom novovybudovanom Pavilóne klinických a laboratórnych disciplín, ktorý naša zdravotnícka fakulta slávnostne otvorila 5. októbra 2017 v areáli Fakultnej nemocnice Trnava (FN), sa nachádza zázemie na výučbu aj výskumné aktivity v rámci všetkých nelekárskych študijných programov, v ktorých FZaSP poskytuje pregraduálne aj postgraduálne vzdelávanie. Pre študentov laboratórnych vyšetrovacích metód a verejného zdravotníctva sú k dispozícii mikrobiologické a mikroskopické laboratóriá, ktoré budú slúžiť na výučbu predmetov biológia, histológia, genetika a mikrobiológia. V suteréne sa nachádzajú priestranné šatne pre študentov, ktorí realizujú vo FN Trnava svoju prax. Niekoľko miestností je vyčlenených pre akademických pracovníkov a doktorandov ako administratívne zázemie.

Koncentrovaný výskum infekcií

V pavilóne sú dve prednáškové miestnosti a svoje pôsobisko tu má aj *Výskumné centrum mikrobiológie a prevencie infekcií* (CEMIP). Toto výskumné centrum vzniklo ako samostatné špecializované pracovisko 1. januára 2019, keď sa oficiálne začlenilo do organizačnej štruktúry FZaSP. Pracovisko vykonáva koncentrovaný výskum v oblasti prevencie a kontroly infekcií, a to prierezovo, vo viacerých vedných oblastiach, vo väzbe na akreditované doktorandské študijné programy FZaSP, t. j. verejné zdravotníctvo a laboratórne vyšetrovacie metódy v zdravotníctve. Zameriava sa najmä na výskum v oblasti aplikovanej mikrobiológie, epidemiológie a hygieny. Taktiež sa venuje hodnoteniu a posudzovaniu nových metód a postupov v prevencii a kontrole infekčných ochorení v aplikačnej praxi. Najvýznamnejšími oblasťami výskumu je prevencia nozokomiálnych infekcií a šírenia antibiotickej rezistencie. Zameranie výskumu na túto vedenú oblasť sa na FZaSP traduje už od jej založenia v roku 1994. Mnohé vedecké práce publikované kolektívom autorov pracovníkov FZaSP z tejto vednej oblasti patria dodnes k medzinárodne frekventovane citovaným publikáciám.

Jedinečná zbierka izolátov

Centrum vlastní jedinečnú zbierku environmentálnych izolátov baktérií

pochádzajúcich z lôžkových zdravotníckych zariadení v SR, ktoré zbiera v spolupráci s Národným referenčným centrom pre mikrobiológiu životného prostredia.

Významná je tiež aktívna spolupráca s Národným referenčným centrom pre prevenciu a kontrolu nozokomiálnych nákaz a Oddelením klinickej mikrobiológie AnalytX, s.r.o. Organizačne sa skladá z mikrobiologického laboratória, laboratória molekulárnej mikrobiológie, kancelárskych priestorov a seminárnej miestnosti. Laboratóriá disponujú komplexným vybavením na klasickú aj molekulárnu diagnostiku mikroorganizmov a na analýzu rezistencie na antibiotiká.

CEMIP združuje pomerne diverzifikovanú skupinu výskumníkov, ktorí majú skúsenosti nielen s klinickou a výskumnou prácou v laboratóriu v oblasti mikrobiológie a molekulárnej biológie, ale aj s terénnou prácou nemocničných hygienikov a epidemiológov a taktiež s klinickým výskumom v medicíne. Vedie ho RNDr. Mgr. Jaroslava Brňová, PhD.

Významnou podporou pre výskumný tím je aj expertka v oblasti výskumu mikrobiálneho biofilmu, RNDr. Soňa Kucharíková PhD., ktorá sa v roku 2018 po desiatich rokoch vrátila na Slovensko z výskumného pracoviska v Belgicku cez podpornú schému Návraty MŠVVS SR.

Pracovníci centra svoje bohaté skúsenosti využili počas vypuknutia pandémie COVID-19 a podieľali sa na implementovaní diagnostiky ochorenia v Trnavskom a Trenčianskom kraji. Taktiež pracovali v rámci poskytovania zdravotnej starostlivosti a prevencie šírenia SARS-CoV-2 v zdravotníckych zariadeniach. V najbližšom období sa plánuje centrum koncentrovať na výskum v oblasti skríženej rezistencie na dezinfekčné látky a antibiotiká, ktorá sa môže stať v čase pandémie COVID-19 významným problémom.

Jaroslava Brňová

Posilnenie prevencie hypertenzie a diabetu v krajinách juhovýchodnej Ázie – séria webinárov

Zamestnanci a študenti Fakulty zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity, ktorí sa zúčastňujú na riešení medzinárodného projektu SUNI-SEA *(Scaling-up NCD Interventions in South-East Asia)*, zorganizovali počas tohto roka sériu webinárov zameraných najmä na problematiku zdravia verejnosti v krajinách juhovýchodnej Ázie. Ich primárnym cieľom bolo predstaviť aktivity a dosiahnuté výsledky projektu. *Scaling-up* (rozširovanie, posilnenie) sa definuje ako zámerné úsilie o zvýšenie vplyvu inovácií v zdravotníctve úspešne testovaných v pilotných alebo experimentálnych projektoch tak, aby boli prospešné pre viac ľudí a trvalo podporovali rozvoj politiky a programu. V tomto projekte ide o posilnenie prevencie hypertenzie a diabetu v krajinách juhovýchodnej Ázie – Indonézii, Mjanmarsku a Vietname, pomocou nových prístupov založených na dôkazoch.

Webináre boli určené odborníkom, študentom a laickej verejnosti, ktorých zaujíma problematika neprenosných ochorení z hľadiska ich prevencie, navrhovania stratégií na znižovanie ich výskytu a implementácie osvedčených postupov. Pozvanie na webinár prijali aj odborníci z regionálnych úradov verejného zdravotníctva, lekári, vysokoškolskí pedagógovia či vedeckovýskumní pracovníci z rôznych častí Slovenska aj Českej republiky. Posledný z webinárov, v ktorom študenti doktorandského štúdia pripravili príspevky o dôsledkoch pandémie COVID-19 na medzinárodnú projektovú spoluprácu a zdravotnícke služby, zaujal doposiaľ najviac poslucháčov.

Projektový tím z Katedry verejného zdravotníctva FZaSP TU sa pod vedením prof. MUDr. Martina Rusnáka, CSc., a za podpory Mgr. Dominiky Plančíkovej, PhD., zameriava najmä na oblasť uplatnenia vedeckých dôkazov v komunitnej a klinickej prevencii hypertenzie a diabetu a vzdelávanie zdravotníckych pracovníkov. Projekt je financovaný z výskumného a inovačného programu Európskej únie Horizont 2020. Bližšie informácie o projekte SUNI-SEA a pripravovaných aktivitách sa môžete dozvedieť prostredníctvom webovej stránky Katedry verejného zdravotníctva FZaSP TU alebo na oficiálnej stránke projektu https://www.suni-sea.org/en/.

Zahraničné pracovisko Keňa spustilo rozsiahly výskum liečby HIV/AIDS v slume Kibera

Zahraničné pracovisko Keňa, pôsobiace na fakulte zdravotníctva a sociálnej práce pod vedením PhDr. Zuzany Kráľovej, PhD., v uplynulých týždňoch spustilo výskum v slume Kibera, ktorý je najväčším slumom na africkom kontinente.

Oficiálne štatistiky hlavného mesta Nairobi hovoria, že v Kibere žije približne tristotisíc obyvateľov na rozlohe 2,5 km^2. V skutočnosti na tejto rozlohe v hlinených a plechových chatrčiach bez pitnej vody, sanitácie a kanalizácie nachádza domov viac ako osemstotisíc obyvateľov.

Epidémia AIDS

Výskum sa zameriava na liečebný proces osôb žijúcich s HIV/AIDS. Exaktne kvantifikovať výskyt HIV/AIDS v slume Kibera je pomerne náročné pre neustálu migráciu obyvateľstva. Epidemiologické štúdie však odhadujú výskyt HIV/AIDS v rozmedzí 14 – 21 %, čo niekoľkonásobne prevyšuje výskyt na úrovni hlavného mesta Nairobi (5,8 %) a na úrovni krajiny (4,7 %).

Dôvodom tejto epidemiologickej situácie je skutočnosť, že Kibera hostí vysoko mobilnú populáciu v dôsledku vnútornej migrácie obyvateľstva predovšetkým z ekonomických dôvodov a ďalšou príčinou je vysoká koncentrácia najrizikovejších populačných skupín, ako sú slobodné matky, siroty žijúce na ulici, osoby živiace sa prostitúciou, muži majúci sex s mužmi a injekční užívatelia drog. Uvedené skupiny sú v signifikantne vyššom riziku nákazy HIV.

Výskum liečebného procesu

V slume Kibera pôsobí niekoľko medzinárodných aj lokálnych inštitúcií v oblasti sociálno-zdravotníckej starostlivosti, predovšetkým poskytujúc starostlivosť osobám žijúcim s HIV/AIDS. Úspešnosť ich aktivít a tiež úspešnosť bezplatnej anti-retrovírusovej liečby, ktorá významne zlepšuje kvalitu života, dĺžku prežitia, minimalizuje rozvinutie infekcie do terminálneho štádia AIDS, a tým prispieva k zníženiu mortality, sú determinované niekoľkými faktormi. Jedným z nich je adherencia pacientov k liečbe. Podľa WHO adherencia k liečbe HIV/AIDS v rozvojových krajinách je na úrovni 60 – 80 %. Kenské regionálne ministerstvo zdravotníctva však uvádza pre slum Kibera nižšiu hodnotu, a to 53 %. Avšak tamojšie regionálne ministerstvo zdravotníctva zaznamenalo aj určité percento takých osôb, ktoré sa podarilo opätovne zaradiť do liečebného procesu po predchádzajúcom prerušení. Cieľom výskumu je zistiť, ktoré zo sledovaných faktorov mali signifikantný vplyv na opätovné zaradenie osôb žijúcich s HIV/AIDS do liečebného procesu. Sledované faktory sa skladajú z troch skupín, a to: faktory zo strany samotných pacientov (demografické, klinické, sociálno-ekonomické, psychosociálne a behaviorálne charakteristiky), faktory zo strany komunity (expozícia stigmy a diskriminácie, pôsobenie podporných svojpomocných skupín a neziskových organizácií), faktory zo strany poskytovanej zdravotnej starostlivosti (geografická a finančná dostupnosť liečby).

Lokálnym partnerom je Amani Kibera

Dáta na naplnenie cieľov výskumu zbierajú vytrénovaní komunitní zdravotnícki pracovníci, ktorí majú vo svojej pracovnej náplni komunitno-zdravotnícku starostlivosť jednotlivých domácností, pričom zber údajov prebieha v každej z 13 dedín, ktoré tvoria slum Kibera.

Lokálnymi partnermi výskumu sú nezisková organizácia Amani Kibera a regionálne ministerstvo zdravotníctva v Nairobi. Zámerom komunitnej organizácie Amani Kibera je vzdelávanie, vytváranie príležitostí a kapacít pre mladých, slobodné matky, osoby trpiace HIV/AIDS infekciou, ale aj formovanie morálnych a etických postojov komunity slumu Kibera.

Výstupy výskumu budú využité na vedecké účely, ale predovšetkým na plánovanie intervenčných aktivít regionálnym ministerstvom zdravotníctva v Nairobi.

Denisa Jakubcová

Filozoficko-spoločenský dialóg o pandémii

Viac ako ročné trvanie dôsledkov pandémie možno hodnotiť z rôznych uhlov pohľadu. Prináša mnohé globálne výzvy a riziká, s ktorými sme sa v novodobej histórii nestretli. Postaviť sa k nim musíme ako jednotlivci, ale aj širšie spoločenské celky a musíme na ne spoločne hľadať riešenia. S koronakrízou je konfrontovaná tiež každá vedná disciplína. Diskusie prebiehajú predovšetkým v oblasti zdravotníckych opatrení, ekonomických dôsledkov, sociálnej pomoci či vzdelávania.

Na teologickej fakulte pedagógovia z katedry kresťanskej filozofie pripravili sériu stretnutí na tému Filozoficko-spoločenský dialóg o pandémii. Počas troch dní (7. – 9. apríl) so študentmi a záujemcami o problematiku diskutovali o zmenách nálad v spoločnosti, príspevku náboženstva, vzorcoch uvažovania a nových myšlienkových prúdoch.

Tematické okruhy

Dr. Lukáš Jeník svojou prednáškou na tému *Regulačná funkcia náboženstva a legitimačný potenciál kresťanskej kultúry* analyzoval problematiku sekularizácie a kresťanskej kultúry. Východiskom referátu bol text holandského teológa Edwarda Schillebeeckxa *Nový obraz Boha a sekularizácia*. Poukázal na pozitívne očistné možnosti sekularizácie na sféru náboženstva a viery. V tradičnom naratíve sa sekularizácia stavia do pozície nepriateľa náboženstva, pretože pozbavuje náboženstvo moci. Tá vychádza z teologicky zjednodušeného obrazu Boha, ktorý je garantom konkrétnych politických, náboženských a kultúrnych foriem. Takto chápaný Boh je pre Schillebeeckxa inštrumentalizovaný a má zástupnú funkciu. Sekularizačný proces napomáha objaviť obraz prichádzajúceho Boha, ktorého nemožno stotožniť s nostalgiou a resentimentom.

Následná prezentácia Dr. Martina Šarkana *Diferenciácia kresťanského názorového spektra v kultúrno-spoločenskom diskurze* predstavila historické paralely v spoločnostiach, ktoré sa vyrovnávali so zmenami zmýšľania. Súčasťou zmeny sú vyhrotenia a konflikty, ktoré sú sprievodným javom kryštalizácie a obrusovania názorových pozícií. Tradicionalistické a progresívne hnutia zo sociologického hľadiska zabezpečujú rovnováhu a vitalitu spoločnosti.

Počas ďalšieho dňa prof. Rastislav Nemec predstavil spracovanie témy *Mýtus ako rekonfigurácia u A. Baricca*. Vychádzajúc z diela talianskeho spisovateľa poukázal na potrebu citlivého vnímania signálov, ktoré jednotlivé skupiny v spoločnosti vysielajú. Ich identifikácia je dôležitá pre jej ďalší vývoj. Mýtus je chápaný ako spoločenský produkt, zohrávajúci dôležitú rolu pri chápaní, ale aj formovaní spoločenských nálad.

Dr. Mária Spišiaková svojím vstupom *Pandémia ako výzva: filozofická reflexia o význame smrti* analyzovala dôsledky odsúvania smrti a zomierania zo života spoločnosti i z myslenia ľudí. Toto však pandémia mení a smrť je oveľa viac nielen tematizovaná, ale sa jej každý existenciálne dotýkame. Práve intenzívnejšie uvažovanie nad smrťou nám môže pomôcť viac si ceniť život a lepšie prežívať prítomnosť.

Doc. Miroslav Karaba prednášal na tému *Legitimita a podmienky prehodnocovania svetonázoru*. Predstavil v nej paralely medzi vedeckými a náboženskými paradigmami. Poukázal na faktory, akými sú napr. vplyv interpretácie na skúsenosť, možnosti falzifikácie náboženských presvedčení a požiadavka vernosti týmto presvedčeniam. Výsledky zamyslenia by sa dali zhrnúť do potreby otvorenosti, ktorá je principiálnou podmienkou skutočného dialógu.

Poslednú prezentáciu uviedol doc. Jozef Žuffa: *Nábožensko-sekulárna konfrontácia ako súčasť vývoja teológie*. Pokúsil sa predstaviť metódy a príklady, ktoré prispievajú k dialógu medzi skupinami s kresťanským presvedčením a časťami sekulárnej spoločnosti, ktoré sa o náboženstvo neopierajú. Poctivo vedený dialóg nemá iba vysvetľujúcu funkciu na objasnenie pozícií konfrontovaných strán, ale má vplyv aj na ďalší vývoj myšlienkového sveta zainteresovaných. V prípade katolíckej teológie je dobre vedený dialóg súčasťou formovania náukových pozícií.

Spätná väzba

Každý referát vytvoril priestor na živú diskusiu. Aktuálnosť tém a poskytnutie priestoru na ich rozdebatovanie potvrdzujú spätné väzby viacerých účastníkov. Viacerí študenti ocenili otvorenosť diskusie, hoci boli aj takí, ktorým sa prednášky zdali príliš liberálne.

Reakcia jednej účastníčky vyzdvihuje potrebu otvorenosti aj pre teológiu: *„Jako účastník jsem ocenila především snahu přednášejících předložit jejich téma oběma skupinám účastníků, tedy jak studentům, tak kolegům v oboru, což není lehký úkol a často na takovou výzvu přednášející rezignují a věnují svůj výklad jen jedné skupině. Zejména diskuze pak mohla i přítomným studujícím ukázat, jak živou dovede teologie být, totiž že i v tomto oboru jde o hledání pravdy, nikoli jen o obranu staletími prokázaných jistot, ale o cestu, na níž má každý účastník svou odpovědnost, neboť i on je svědkem proměny světa a jako křesťan také svědkem promlouvajícího Slova k nám.*

Právě i v komplikované době pandemie se naše odpovědnost jako svědků promlouvajícího Slova nijak nestěhuje za ‚zavřené dveře', do ‚bezpečí' našich domovů, neboť v takovém případě by se naše domovy staly ghetty. Účastníci diskuze právě před nebezpečím ghettoizace varovali, přičemž vedení filosoficko-společenského dialogu, které organizátoři otevřeli, je ukázkou, jak takovému nebezpečí účinně čelit a vést kolegy, učitele i studenty oboru k prostředí společných rozhovorů, v nichž se uskutečňuje živý dialog, je i základ smyslu každé univerzity."

ZA PROFESOROM RICHARDOM MARSINOM

Vo štvrtok 25. marca 2021 nás zastihla smutná správa o úmrtí Dr. h. c. univ. prof. PhDr. Richarda Marsinu, DrSc., jedného z najvýznamnejších slovenských historikov 20. storočia a nestora slovenskej historiografie. Profesor Marsina, ktorý by začiatkom mája oslávil 98. narodeniny, sa narodil v roku 1923 v Šahách.

Vysokoškolské štúdium absolvoval na Filozofickej fakulte vtedajšej Slovenskej univerzity v Bratislave, pôsobil v archívoch a v Historickom ústave SAV, odkiaľ bol v roku 1985 donútený odísť do dôchodku. Plnej rehabilitácie sa dočkal v roku 1990, keď sa opäť mohol vrátiť k vedeckej činnosti.

Profesor Marsina bol pedagogicky činný už od 60. rokov, keď prednášal na pôde Univerzity Komenského. Pre nás je však mimoriadne najmä jeho pôsobenie na Trnavskej univerzite, pretože na jej založení sa na začiatku 90. rokov aktívne podieľal. Zároveň bol aj prvým vedúcim tunajšej katedry histórie v rokoch 1992 až 1998. Študentom odhaľoval taje historiografie, diplomatického vývoja či filozofie dejín. Pán profesor vedel pútavo rozprávať, pričom na prednáškach nechýbal ani jemu vlastný humor. Aktívne sa zúčastňoval na vedeckých konferenciách, bol členom domácich aj zahraničných spoločností a za svoju dlhú a bohatú vedeckú kariéru získal viacero významných ocenení.

Z pera profesora Marsinu vzišlo množstvo výnimočných diel, k tým hlavným patria určite dva zväzky *Urbárov feudálnych panstiev* alebo dva diely *Slovenského diplomatára*. Ani pri jednom zo spomenutých diel sa dosiaľ nenašiel nikto, kto by v začatej práci profesora Marsinu pokračoval. Veríme však, že táto skutočnosť sa čoskoro zmení.

Zhrnúť pôsobenie, vedeckú a pedagogickú činnosť, ako aj tvorbu profesora Marsinu do pár riadkov, je skutočne nadľudský výkon. Preto len stručne, ďakujeme za všetko, pán profesor.

Radoslava Ristovská

Virtute vixit, memoria vivit, gloria vivet

Žijeme v dobe, v ktorej sa naše súčasné a zažívané dejiny stávajú dejinami budúcnosti... Toto bola jedna z posledných tém, o ktorej sme s profesorom Marsinom uvažovali, pomenovávali príznaky doby.

Bola to téma, ktorej skutočný význam si človek často uvedomí, až keď sa ho dejiny drzo dotknú prstami. Keď mi jeho rodina oznámila správu o profesorovom odchode do nebeskej akadémie, zimomriavky toho dotyku som pocítil naplno.

„Viete, Vlado, už mám svoj vek, tak iba, ak sa dožijem..." Toto bola jeho častá veta v posledných rokoch, vždy, keď sme niečo vymýšľali, ako naposledy výročnú konferenciu o Matúšovi Čákovi na Trenčianskom hrade, ktorá mala byť už teraz v marci, ale pre pretrvávajúci mor sa presúva na jeseň.

Človek a jeho miera, neresť na obojku a cnosť bez neho. Skoro ste odišli, pán profesor, príliš skoro. Ešte sme všetko neurobili, čaká nás monografia Žiliny, ktorú ste celý život nosili v srdci a o ktorej sme sa tak veľa rozprávali... A diplomatár... (Dokončím ho, sľúbil som vám to.)

Áno, pramene, pramene k dejinám milovaného Slovenska – spolu so syntézami a bibliografiou – jeden z troch základných pilierov slovenskej historiografie ako samostatnej vednej disciplíny. Toto ste ma naučili a ja to viem a vedia to aj všetci ďalší, ktorých ste formovali. A viem aj to, ako ste boli smutný zo stavu slovenskej historiografie, kam sa dostala po roku 1989, lebo síce slobodná sa vo svojich témach fragmentalizovala, prestala sa venovať väčším, celostnejším témam a tiež, že nastala inflačná doba slovenskej historiografie so všetkými neduhmi, ktoré z toho plynuli.

Áno, taká nastala doba, kvalita išla bokom, počítala sa len kvantita a z dejín sa stal obchodný artikel s jednotkovou cenou pre každý článok... ako na trhovisku. Ešte stále to neprestalo... Aj preto ste nás na Trnavskej univerzite vždy tlačili do akejkoľvek kvalifikačnej práce, a vôbec do väčších tém, lebo ste vedeli, že iba vtedy nastáva príležitosť venovať sa nejakej téme vo väčšom a hlbšom rozsahu, do hĺbky, pretože len na takýchto témach dozrieva historik v komplexnú vedeckú osobnosť, odborne, metodologicky a aj ľudsky. Áno, aj pokora k téme, k jej východiskám, pramenným i literárnym, patrí k metodológii historika, je dôležitá v interpretácii, no vzniká len ako vedľajší produkt trpezlivej a precíznej výskumnej práce. To chce ale čas, ktorý akosi nikto nemá, alebo nechce mať? A tá pokora? V súčasnosti je veľký nešvár kritizovať všetkých, vymedzovať sa voči všetkým, poukazovať na chyby starších historikov, interpretáciu témy postaviť ako kritiku Sedláka, Žudela, a áno, zažil som, že aj Marsinu... a to najčastejšie práve u tých, ktorí ešte len začínajú byť historikmi... Ako často si spomínam na naše rozhovory na túto tému, najmä od čias, keď som nabehol do kolotoča posudzovania doktorandských a habilitačných prác všade na Slovensku, i doma v Trnave a živo ste sa zaujímali o to, ako ich vidím. Lebo sa stávalo, že ďalším z oponentov ste boli práve vy! Potešil som sa, keď sa naše názory stretli, nie pre moju samoľúbosť (aj keď jej mám na rozdávanie – quod absit), ale preto, že aj ja sám som sa tak ďalej učil o podstate historického výskumu a v našich diskusiách si kalil svoje názory. Niekedy bol ten tretí oponent prof. PhDr. Ján Lukačka, CSc., a vtedy to už nebola obhajoba, ale medievistický sviatok, kde sa doktorand stával komparzistom. A keď som spomenul naše rozhovory, tak veľmi často myslím na to, že naše utorky na katedre, keď ste pravidelne chodili a prednášali na univerzite, a kde sme mali stoly oproti sebe, boli mojou druhou, asi tou dôležitejšou univerzitou (nech mi odpustia ostatní vyučujúci z „prvej univerzity“).

Všetci vieme, že na našej katedre bol profesor iba jeden, a keď niekto niekedy hovoril o profesorovi, „kde je profesor“, „bol tu profesor“, „máš sa ozvať profesorovi“, všetci vedeli, že reč je o profesorovi Marsinovi, o nikom inom. *Non unus sed unicus*...

Priznám sa, zaskočil ma váš odchod, pán profesor, viac, ako som si myslel. Veľa ľudí sa na mňa po tejto správe obrátilo so žiadosťou o napísanie spomienok, nekrológu, pár slov a ja som na to nevedel reagovať ani čiarkou. Tak veľa spomienok, myšlienok, emócií sa mi v momente nazbieralo, že z toho nemohli byť zmysluplné texty. Vedel som, že sa najskôr musím „porozprávať“ s vami, ako je to aj teraz. Áno, toto je vlastne môj rozhovor s vami, tak veľa som vám ešte nestihol povedať, tak veľa som sa ešte nestihol spýtať. Vlastne až dnes som už dokázal uvažovať trochu usporiadanejšie, myšlienky a spomienky sa mi utrieďujú, ako keď sadá prach po tom, čo doň človek fúkne.

Viem, že teraz už ste vo svojej nebeskej vlasti, pri učiteľovi všetkých učiteľov, a nepochybujem o tom, že ste dostali umiestenku práve do nebeskej akadémie. Som presvedčený, že ste sa okamžite zapojili do už skorších prác profesora Sedláka v tamojšom nebeskom archíve a pustili ste sa do jeho spracovávania. Celkom určite spolu práve rozčleňujete, čo bude tvoriť nebeský diplomatár in extenso a čo regestár.

Chcem vám poďakovať, pán profesor, nielen za seba, ale za všetkých vašich študentov, všetky tie generácie, pre ktoré ste boli (a vždy budete) majstrom a my vašimi tovarišmi.

Celý tento môj text by sa vlastne dal zhrnúť do slova ďakujem, ale vy, ako vás poznám, by ste to neprijali, zahriakli by ste ma a rýchlo zmenili tému. Aj toto je súčasť vašej školy... Ale teraz sa už nedám a poviem to: ja, my všetci vám, pán profesor, ďakujeme, veľmi ďakujeme!

Vladimír Rábik

In memoriam Daniela Škovieru

(30. 11. 1946 – 24. 2. 2021)

Posledný februárový týždeň tohto roka náhle odišiel na večnosť prof. PhDr. Daniel Škoviera, PhD., klasický filológ a neolatinista európskeho významu, vynikajúci vysokoškolský pedagóg, náš ctený kolega a dlhoročný vedúci katedry klasických jazykov, pri ktorej zrode stál ako jeden zo spoluzakladateľov obnovenej Trnavskej univerzity. Hoci sme vedeli, že posledných niekoľko rokov bojoval s chorobou, správa o jeho smrti bola predsa nečakaná a bolestná.

Danielovi Škovierovi bolo daných 74 rokov života, počas ktorých poznal nielen spokojnosť rodinného života či radosť z pracovných úspechov, ale aj príkoria a ujmu za vieru otcov a lásku k Bohu.

Ako syn gréckokatolíckeho kňaza už od detstva zažíval politické perzekúcie, ktoré pretrvávali de facto až do zmeny režimu v novembri 1989. Po zakázaní gréckokatolíckej cirkvi komunistickým režimom na začiatku päťdesiatych rokov 20. storočia aj jeho rodinu postihlo vysťahovanie do Čiech, kde prežil väčšinu detstva na Českomoravskej vysočine, ktorú si napriek ťažkým pomerom úprimne zamiloval a aj po desaťročiach sa tam rád vracal. Stredoškolské štúdium absolvoval na popradskej Obchodnej akadémii, a odtiaľ viedla jeho cesta do Bratislavy na Univerzitu Komenského. Na jej filozofickej fakulte sa počas štúdia latinčiny a francúzštiny osobnostne i odborne formoval pod vedením velikánov slovenskej klasickej filológie Miloslava Okála a Júliusa Špaňára.

Pedagogicky začal Daniel Škoviera pôsobiť v roku 1970 na svojej alma mater, no v rokoch normalizácie mu štátna moc vzala túto možnosť, a hoci predpoklady na pedagogickú i vedeckú prácu boli uňho optimálne, roku 1979 musel z katedry odísť a až do roku 1989 pracoval na Oddelení dejín a teórie žurnalistiky FiF UK. Bolo to obdobie akiste neľahké, ale neúmorná pracovitosť a záujem o svoj vedný odbor, ktoré mu boli vždy vlastné, mu pomohli zvládnuť aj tieto životné prekážky nezlomne, ba dokonca veľmi produktívne, o čom svedčia jeho preklady antických a kresťanských autorov, na ktorých usilovne pracoval práve v tom období.

Návrat za katedru umožnili Danielovi až zmeny po Nežnej revolúcii roku 1989. Vďaka nim sa vrátil nielen na katedru klasickej a semitskej filológie, ale zároveň začal vyučovať na Rímskokatolíckej bohosloveckej fakulte UK v Bratislave, ako aj v Aloisiane.

Obnovenie TRUNI

Roku 1992 stál Daniel Škoviera pri znovuzriadení modernej Trnavskej univerzity, ktorá nadväzovala na tradície a kresťanské hodnoty svojej predchodkyne, založenej kardinálom Petrom Pázmáňom roku 1635. V novovznikajúcej univerzite videl Daniel Škoviera obrovský potenciál a príležitosť aspoň čiastočne vynahradiť slovenskej klasickej filológii aj celej našej spoločnosti to, o čo ju režim pred rokom 1989 ochudobňoval.

Trnavskú katedru klasických jazykov budoval čerstvo menovaný docent Škoviera personálne, pedagogicky i materiálne takpovediac od samých základov, pričom sám bol dlhodobo jedným z nosných pilierov nového pracoviska: stál na jeho čele, riadil jeho činnosť a riadne fungovanie, nie príliš nadšene, zato s veľkým pochopením riešil administratívne záležitosti, no predovšetkým za každých okolností zabezpečoval prvotriednu výučbu s prísnymi nárokmi tak na poslucháčov, ako aj na seba. V prípadoch potreby bol k dispozícii študentom i kolegom, aby usmernil, poradil či pomohol svojou nevšednou erudíciou, váženým postojom či stoickým pohľadom na veci.

Daniel Škoviera bol žiakom výborných pedagógov, sám sa stal učiteľským vzorom pre mnohých z nás: či nás vovádzal do štúdia klasickej filológie, cibril naše štylistické a prekladateľské schopnosti na prekladových a interpretačných seminároch, alebo zdokonaľoval vedomosti gramatické či literárne, vždy v nás, vo svojich študentoch, vzbudzoval ducha slobodného kritického myslenia a rozvíjal cit osobnej zodpovednosti za každú odvedenú prácu a konanie.

Rozmanité Škovierovo dielo

Vo vedeckovýskumnej a publikačnej oblasti zanechal Daniel Škoviera vskutku pozoruhodné a rozmanité dielo. Vďaka prekladateľskému i básnickému nadaniu, mimoriadne obsiahlym a hlbokým znalostiam a v neposlednom rade eminentnému štylistickému citu jeho odborný záujem nikdy nebol okliešťený či účelovo ohraničený. Námety pre svoju vedeckú prácu nachádzal rovnako v antickej literatúre, ako aj v neskorších literárnych obdobiach. V oblasti novolatinského písomníctva veľmi

prezieravo nadviazal na prácu profesora Miloslava Okála, a tak aj meno Daniela Škovieru zostane trvalo spojené s rozvojom tejto disciplíny s dôrazom na výskum a sprístupňovanie diel autorov pôsobiacich na historickej Trnavskej univerzite.

Vzbudzuje obdiv, že popri každodennej zaneprázdnenosti pedagogickými a vedeckými aktivitami neraz aj vo viacerých vzdelávacích inštitúciách súbežne, našiel si profesor Škoviera čas aj na prácu v Slovenskej jednote klasických filológov, na pravidelné redakčné a editorské práce na rôznych periodikách či na tvorbu slovníkových a encyklopedických hesiel. Vyzdvihnúť však treba predovšetkým profesorovu neúnavnosť a úsilie, dlhé roky intenzívne vkladané do popularizácie a propagovania klasických jazykov a antickej kultúry a vzdelanosti. Aj vzhľadom na neutešenú situáciu, v akej sa slovenská klasická filológia nachádzala, považoval túto angažovanosť za akúsi svoju povinnosť, z čoho sa zrodili zaujímavé a oceňované vzdelávacie cykly a programy vytvorené pre širokú verejnosť v spolupráci so Slovenským rozhlasom.

Pokorný a rozvážny

Daniel Škoviera získal počas svojho života za svoju prácu a dosiahnuté výsledky veľa uznania, niekoľko cien a ocenení, získal aj mnohé tituly, na ktorých si však nikdy nebudoval svoju existenciu. Bol pokorný, obdarený múdrosťou, rozvážnosťou a mierumilovnosťou. V štúdiu bol prísny a náročný, v kritike konštruktívny a vecný, v hodnotení objektívny a spravodlivý. Avšak ten najdôležitejší odkaz, ktorý nám po sebe zanechal, hovorí, že nikdy nezabudol byť človekom, ktorý žil svoj život podľa základného kánonu, a to bol rešpekt k druhému človeku, či slovami kresťana povedané, láska k blížnemu. Taký bol človek Daniel Škoviera.

Requiem aeternam dona ei, Domine, et lux perpetua luceat ei ...

Nicol Sipekiová

Ako sa celý svet zaviazal eliminovať karcinóm krčka maternice

V roku 2018 pribudlo na svete odhadom 570 000 nových prípadov ochorenia karcinómu krčka maternice, čím sa toto ochorenie posúva na štvrtú priečku v rebríčku najčastejšie diagnostikovaných karcinómov u žien. Svet sa rozhodol postaviť proti.

Celkový výskyt i úmrtnosť sú vyššie v krajinách s nízkym a stredným príjmom, ale nevyhýbajú sa ani vyspelejším krajinám.

Karcinóm spôsobuje vírus

Karcinóm krčka maternice je spôsobený infekciou ľudským papilomavírusom (HPV) a postihuje prevažne ženy do 45. roku života. Tvorí sa v tkanivách krčka maternice, kde sa v počiatočných štádiách nemusí prejavovať žiadnymi príznakmi. Viacerí odborníci predpokladajú, že globálne zaťaženie týmto ochorením sa bude naďalej zvyšovať a počet nových prípadov do roku 2030 stúpne až na alarmujúcich 700 000 a úmrtí na 400 000 ročne. Závažnosť rozdielov v rámci morbidity a mortality odráža fakt, že prevažná väčšina týchto prírastkov sa bude vyskytovať práve v menej rozvinutých krajinách.

Spoločne proti rakovine

Všetky tieto skutočnosti viedli k prijatiu spoločnej iniciatívy. Na základe podnetu Svetovej zdravotníckej organizácie prijala Európska komisia plán boja proti rakovine, ktorý si kladie za cieľ toto ochorenie zastaviť. Celkovo je cieľom globálnej stratégie, do ktorej sa zapojilo až 194 krajín sveta, úspešné uplatnenie kombinácie očkovania, skríningu a liečby, ktoré by do roku 2050 znížili počet nových prípadov karcinómu krčka maternice o viac než 40 % a zabrániť viac ako piatim miliónom úmrtí.

Na boj k budúcnosti bez karcinómu krčka maternice bol spustený projekt *„Prevention and Screening Innovation Project Towards Elimination of Cervical Cancer“* (PRESCRIP-TEC), ktorý povedie k inovatívnejšiemu a účinnejšiemu skríningu tohto ochorenia u žien z marginalizovaných skupín prostredníctvom zlepšenia kvality a dostupnosti zdravotníckych služieb. Realizácia projektu prebieha v štyroch krajinách – Bangladéš, India, Uganda a Slovensko – pod vedením Medicínskeho univerzitného centra v meste Groningen v Holandsku. Projekt, ktorý je financovaný z grantu výskumného programu Európskej únie – Horizon 2020, sa začal vo februári roku 2021 a potrvá až do roku 2024.

Do globálneho projektu je zapojená aj Trnava

Do projektu je, spolu s ďalšími slovenskými partnermi – Liga proti rakovine, Zdravé regióny a Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky – zapojená aj Trnavská univerzita v Trnave. Tímy odborníkov z katedry verejného zdravotníctva, katedry ošetrovateľstva, Inštitútu pre globálne zdravie a epidemiológiu a Centra mikrobiológie a prevencie infekcií sa spojili, aby prispeli k eliminácii karcinómu krčka maternice. Slovenskí partneri sú aktívne zapojení do dvoch pracovných balíkov pod vedením doc. PhDr. Marka Majdana, MSc., PhD.

Samotný projekt je rozdelený do niekoľkých pracovných balíkov, ktorých cieľom je zabezpečiť komunitný skríning ochorenia prostredníctvom samoodberových testov detekujúcich HPV infekciu, využiť najmodernejšie technológie pri vykonávaní skríningu, akým je tiež využitie automatického rozpoznania zmeny na sliznici pomocou umelej inteligencie, vypracovať klinické smernice a protokoly na celkové zlepšenie skríningového procesu a merať ich realizovateľnosť.

Juliana Melichová

Jazykové okienko: Do knižnej frazeológie patria aj spojenia, ktoré majú cudzojazyčný pôvod

Do tzv. knižnej frazeológie, teda frazeológie, ktorá sa používa vo vyššom štýle, patrí mnoho frazeologických spojení, ktoré majú cudzojazyčný pôvod. Súvisí to s historickými a spoločenskými premenami národa, nám sa v slovenčine zachovalo najviac takýchto úsloví v latinčine. Niektoré z nich takmer zľudoveli: *in vino veritas* (vo víne je pravda) – kto by toto nepoznal?

S obľubou to konštatujú nielen vinári, ale i mnohí znalci vína (a života). Po pohárikoch býva človek určite zhovorčivejší a ľahšie sa mu rozpráva bez zábran.
Ďalší výrok počúvame aj z úst politikov: *Vox populi*, *vox Dei* (hlas ľudu, hlas Boží). Týmto konštatovaním sa neraz ospravedlňujú, že ten a ten krok, ktorí spravili či odobrili, si vyžiadal sám národ, ľudia – a oni len počúvli. Hlas ľudu – hlas Boží... To, čo chce národ, je sväté...
Ak je niečo konané *bona fide* (lat.), je to konané s dobrým úmyslom. To ešte síce neznamená, že je to spravené stopercentne, ale iste tak robíme v dobrej viere. Okrem latinčiny máme mnoho spojení prebratých z francúzštiny, napr.: *par excellence* – vynikajúci, jedinečný. Takýmto prívlastkom môžeme nazvať naslovovzatého odborníka z hocktorého odboru, takže môžeme napríklad hovoriť o básnikovi par excellence, ale aj o chirurgovi par excellence.
Z francúzštiny pochádza aj známe *faux pas* (prešľap, spoločensky neprípustné správanie), hovorovo: trapas. Ak niekomu nechtiac stupíme na nohu, nie je to ešte *faux pas*, lebo ide o náhodný omyl bez spoločenských následkov. *Faux pas* je termín, ktorý opisuje nevhodné správanie jedinca či skupiny ľudí v spoločensky významných okamihoch.
Knižným sa stal aj anglický výrok *last but not least* (v preklade: v neposlednom rade, spomínam to na záver, ale nie ako nedôležité). Často to počuť v rečníckych prejavoch, kde sa vyratúvajú fakty v istej hierarchii. Tá vec, ktorú rečník spomenie na záver, nemusí byť nedôležitá, a preto sa často doplní spomínaným výrazom: *last but not least*: spomínam to síce na záver, ale nie s úmyslom ubrať spomínanému faktu na dôležitosti.

Gabriela Magalová

Náš zámok je navždy stratený

Vráťme sa do obdobia vzniku našej alma mater. „Dňa 9. septembra 1992 sa začali na Trnavskej univerzite prijímacie pohovory. Opäť prišiel minister školstva (D. Slobodník) a žiadal pohovory pozastaviť. Ultimatívne vyzval rektora, aby do 14. hodiny protokolárne odovzdal písomnú agendu univerzity doc. Harachovi, ktorého zároveň poveril dočasným vedením univerzity. Rektor však tieto výzvy neakceptoval, a ministra školstva opätovne informoval, aby záležitosť o platnosti menovacieho dekrétu postúpil na rozhodnutie súdu. Potom, čo rektor odmietol na požiadavku pristúpiť, minister sa odhodlal k nezvyčajnému kroku – vyzval údržbárov, aby vymenili zámok na dverách rektorátu. Keďže v miestnosti sa nachádzal rektor, kvestor, predseda senátu a pracovníci rektorátu, údržbári dvere neuzamkli. Krátko nato sa D. Slobodník začal prítomným vyhrážať, že privolá políciu. Avšak príslušníci polície odmietli vstúpiť na akademickú pôdu, hoci minister argumentoval údajným povolením od generálneho prokurátora, ktoré vtedy, ale ani nikdy potom nepredložil. D. Slobodník nakrátko z budovy odišiel a vrátil sa spolu s televíznym štábom, pred ktorým prečítal list zastupujúceho prezidenta Jána Stráskeho. Záznam o celej akcii sa objavil vo večerných televíznych novinách a v nasledujúci deň boli noviny plné správ o výmene zámku na univerzite." (Bližšie in: Dejiny Trnavskej univerzity, Trnava 2010, s. 316 a ďalšie.)

„Aukcia zámku z miestnosti rektorátu Trnavskej univerzity" bola centrálnym bodom programu univerzitného Mikulášskeho večierka, ktorý sa konal 5. decembra 1992. Zámok vydražila redakcia denníka *Mladá fronta* z Prahy. V snahe získať historický zámok späť na uloženie do archívu Ústavu dejín Trnavskej univerzity som oslovil redakciu *MF DNES* s návrhom na vrátenie rektorského zámku. Odpoveď z redakcie uvádza „*...reaguji na váš dopis – žádost o navrácení vydraženého zámku. Bývalý kolega si na tuto akci vzpomíná, zámek po vydražení předal vedení tehdejší redakce. Vedení redakce se již změnilo a bohužel nikdo ze současných kolegů neví, kde by se mohl zámek nacházet*". Podpísaná Lenka Zezulová, asistentka vedenia redakcie *MF DNES*.
Vzácny rektorský zámok môžeme považovať za navždy stratený.

Bohumil Chmelík

Odkrývať minulosť a uchovávať prítomnosť pre budúce generácie...

Ústav dejín Trnavskej univerzity v zrkadle času

Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave je špecializovaným vedecko-výskumným pracoviskom Trnavskej univerzity, ktoré v celoslovenskom univerzitnom prostredí nemá pendanta. Jeho existencia vychádza z unikátneho postavenia Trnavskej univerzity, ktorá ako jediná na Slovensku sa môže oprieť o dlhú a veľmi silnú tradíciu univerzitného vzdelávania siahajúcu až do 17. storočia. A práve v roku 2021 si ústav dejín pripomína okrúhle jubileum – 20. výročie svojho založenia.

Prvé náznaky o vzniku podobnej inštitúcie sa objavili už v roku 1997, keď sa blízky kolega a priateľ vtedajšieho pedagóga na Katedre histórie Fakulty humanistiky (dnešnej Filozofickej fakulty) Trnavskej univerzity (ďalej aj „TU") prof. PhDr. Jozefa Šimončiča, CSc., historik PhDr. Ján Tibenský, DrSc., zúčastnil na jednej inaugurácii na Trnavskej univerzite. Vo svojom príhovore vyslovil myšlienku vytvorenia Kabinetu dejín Trnavskej univerzity. Zdôraznil, že táto inštitúcia si to sama zasluhuje, ale aj preto, aby si uvedomila vlastnú hodnotu i výsadné miesto v kultúrnych dejinách Slovenska. V profesorovi Šimončičovi táto predstava silne zarezonovala a začal sa tomuto projektu bližšie venovať. Na prelome milénií predostrel dekanovi fakulty humanistiky doc. Ing. arch. Jozefovi Hlinickému, PhD., návrh na zriadenie Kabinetu dejín TU, pričom Akademický senát Fakulty humanistiky TU jednohlasne schválil jeho štatút. Projekt sa veľmi zapáčil vtedajšiemu rektorovi prof. JUDr. Petrovi Blahovi, CSc., na ktorého podnet bol pozmenený názov Kabinet dejín na Ústav dejín Trnavskej univerzity, pričom nemal pôsobiť len v rámci fakulty, ale celouniverzitne ako dokumentačné, vedecké a výskumné pracovisko TU, ktorého súčasťou bude aj Archív TU. Profesor Šimončič s návrhom rektora súhlasil a takto koncipovaný projekt napokon Akademický senát TU definitívne schválil 12. októbra 2001. Zároveň boli pod ústav dejín včlenené registratúrne stredisko (Gabriela Kleimanová) a archív (PhDr. Marián Manák, PhD.). Zaujímavé je, že zakladacia listina ústavu dejín (vydaná v latinskom jazyku) bola vyhotovená až s odstupom niekoľkých rokov – 12. januára 2006.

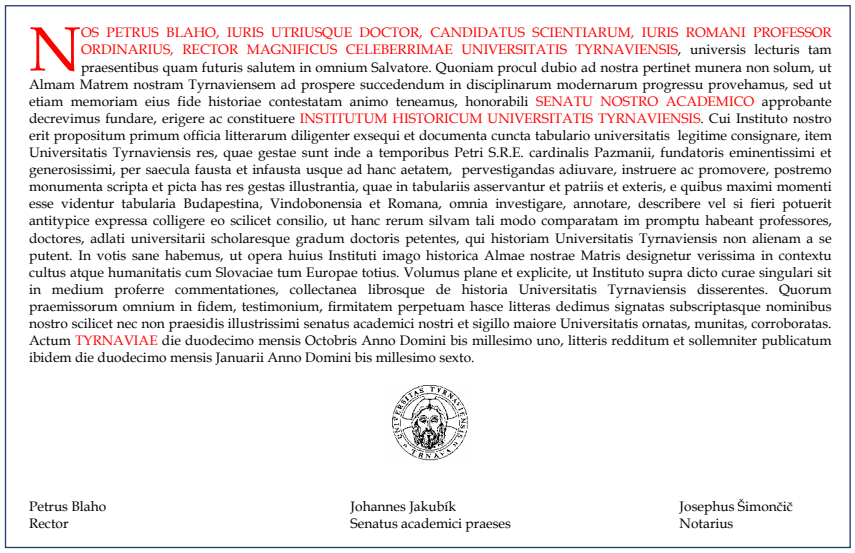

NOS PETRUS BLAHO, IURIS UTRIUSQUE DOCTOR, CANDIDATUS SCIENTIARUM, IURIS ROMANI PROFESSOR ORDINARIUS, RECTOR MAGNIFICUS CELEBERRIMAE UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, universis lecturis tam praesentibus quam futuris salutem in omnium Salvatore. Quoniam procul dubio ad nostra pertinet munera non solum, ut Almam Matrem nostram Tyrnaviensem ad prospere succedendum in disciplinarum modernarum progressu provehamus, sed ut etiam memoriam eius fide historiae contestatam animo teneamus, honorabili SENATU NOSTRO ACADEMICO approbante decrevimus fundare, erigere ac constituere INSTITUTUM HISTORICUM UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS. Cui Instituto nostro erit propositum primum officia litterarum diligenter exsequi et documenta cuncta tabulario universitatis legitime consignare, item Universitatis Tyrnaviensis res, quae gestae sunt inde a temporibus Petri S.R.E. cardinalis Pazmanii, fundatoris eminentissimi et generosissimi, per saecula fausta et infausta usque ad hanc aetatem, pervestigandas adiuvare, instruere ac promovere, postremo monumenta scripta et picta has res gestas illustrantia, quae in tabulariis asservantur et patriis et exteris, e quibus maximi momenti esse videntur tabularia Budapestina, Vindobonensia et Romana, omnia investigare, annotare, describere vel si fieri potuerit antitypice expressa colligere eo scilicet consilio, ut hanc rerum silvam tali modo comparatam im promptu habeant professores, doctores, adlati universitarii scholaresque gradum doctoris petentes, qui historiam Universitatis Tyrnaviensis non alienam a se putent. In votis sane habemus, ut opera huius Instituti imago historica Almae nostrae Matris designetur verissima in contextu cultus atque humanitatis cum Slovaciae tum Europae totius. Volumus plane et explicite, ut Instituto supra dicto curae singulari sit in medium proferre commentationes, collectanea librosque de historia Universitatis Tyrnaviensis disserentes. Quorum praemissorum omnium in fidem, testimonium, firmitatem perpetuam hasce litteras dedimus signatas subscriptasque nominibus nostro scilicet nec non praesidis illustrissimi senatus academici nostri et sigillo maiore Universitatis ornatas, munitas, corroboratas. Actum TYRNAVIAE die duodecimo mensis Octobris Anno Domini bis millesimo uno, litteris redditum et sollemniter publicatum ibidem die duodecimo mensis Januarii Anno Domini bis millesimo sexto.

Petrus Blaho
Rector

Johannes Jakubík
Senatus academici praeses

Josephus Šimončič
Notarius

Zakladacia listina Ústavu dejín Trnavskej univerzity. Foto: Ústav dejín TU.

Keďže profesor Šimončič v tom čase zastával funkciu vedúceho katedry histórie, na post riaditeľa ústavu dejín oficiálne zasadol až 1. februára 2005 (medzitým J. Šimončič spolupracoval na príprave niekoľkých konferencií či na publikovaní vedeckých prác, venovaných problematike dejín TU). Dňa 1. júla 2005 nastúpila do ústavu vedeckovýskumná pracovníčka PhDr. Alžbeta Hološová, čím sa uzavrela prvotná organizačná etapa. Ústav postupne získal aj technické vybavenie a začal sa systematický výskum prameňov k dejinám historickej Trnavskej univerzity v Maďarskom krajinskom archíve a Univerzitnej knižnici v Budapešti, ako aj v archívoch a knižniciach na území Slovenska. Okrem toho ústav dejín nadviazal bližšiu spoluprácu s jedinou existujúcou obdobnou inštitúciou na území bývalého Československa – s Ústavom dějin Karlovy univerzity a Archivom Karlovy univerzity v Prahe, s ktorou dodnes udržiava kontakt. Veľmi dobré a blízke vzťahy má ústav aj s Archívom Univerzity Komenského, ktorý (rovnako ako Ústav dejín TU) systematickejšie publikuje práce o svojej alma mater.

V zmysle platného Štatútu Ústavu dejín TU je jeho úlohou a poslaním sústreďovať údaje a dokumentácie k dejinám pôvodnej i obnovenej univerzity, pričom tieto ciele uskutočňuje archívnou službu, výskumnou, evidenčnou, vedeckou a publikačnou činnosťou. Preto je jeho súčasťou Archív TU, čím je ústav dejín v pozícii základného pamäťového zariadenia v celouniverzitnej infraštruktúre, lebo iné historické pracoviská na univerzite takúto úlohu nemajú vo svojom zameraní.

Personálne zloženie ústavu dejín sa, prirodzene, počas 20 rokov existencie menilo. Ako už bolo uvedené, prvým riaditeľom ústavu bol profesor Šimončič, ktorý bol vo funkcii od 1. januára 2006 do 13. februára 2009. Túto funkciu však vykonával na skrátený úväzok, keďže pôsobil aj

na katedre histórie. Treba tiež dodať, že posledný rok, kvôli zhoršenému zdravotnému stavu, na univerzitu nemohol dochádzať a nakoniec musel kvôli práceneschopnosti ukončiť pôsobenie na ústave dejín i celej TU. Po jeho odchode bola poverená vedením ústavu Alžbeta Hološová, ktorá na ústave pôsobila ako vedeckovýskumná pracovníčka takmer desať rokov – od 1. júla 2005 do 30. apríla 2015. Počas svojho pôsobenia zostavila a vydala medailóny rektorov historickej i súčasnej univerzity, spolupracovala na monografii o univerzitnom observatóriu a najmä po profesorovi Šimončičovi úspešne dotiahla do konca vydanie obsiahlej syntézy o dejinách TU. V rovnakej pozícii vedeckovýskumného pracovníka, i keď v tomto prípade na polovičný úväzok, na ústave v období od 1. marca 2010 do 14. júna 2014 pracovala PhDr. Zuzana Droběnová, PhD., ktorá sa vo svojich prácach tematicky zameriavala najmä na pôsobenie študentov a profesorov, ako i na spôsob výučby na historickej TU. Súčasným riaditeľom ústavu (od 1. decembra 2014) je PhDr. Marián Manák, PhD., ktorý zároveň pôsobí ako vedeckovýskumný pracovník a spravuje i Archív TU (na univerzite pracuje už od 16. septembra 2002). Do spomínanej syntézy prispel kapitolou o histórii obnovenej Trnavskej univerzity (1992 – 2010), spolupracoval na reprezentačných publikáciách o insígniách a akademických ceremóniách univerzity, na zostavení medailónov čestných doktorov TU a publikoval o univerzitných budovách. Okrem riaditeľa na ústave dejín v súčasnosti pracuje už len PhDr. Henrieta Žažová, PhD. (od 1. februára 2015), a to na pozícii vedeckovýskumného pracovníka. Spolupracovala na monografii o observatóriu, zostavila zborník venovaný profesorovi Šimončičovi i posledné čísla zborníka ústavu dejín a v roku 2020 publikovala monografiu venovanú budovám historickej i súčasnej TU. Treba ešte dodať, že organizačne bola súčasťou ústavu dejín aj Gabriela Kleimanová (od 1. novembra 2000 do 31. decembra 2010), a to na pozícii správcu registratúry, no táto funkcia bola od januára 2011 zaradená pod Kanceláriu rektora TU.

Hlavná budova TU na archívnej fotografii slávnostného otvorenia akademického roka 1994/1995, v ktorej sa nachádzajú aj priestory ústavu dejín. Foto: Ústav dejín TU.

Od 1. decembra 2008 je jeden zo zamestnancov ústavu dejín zástupcom v AS TU a členom jeho predsedníctva za vedeckovýskumné pracoviská TU.

Ústav dejín už od svojho založenia sídli v budove na Hornopotočnej ulici, na 5. poschodí, medzi katedrou histórie a prednáškovou miestnosťou. Archív TU, ktorý spravuje archívne dokumenty Trnavskej univerzity, ich má uložené v spoločných priestoroch s referátom registratúry a spisovej služby, a to v miestnostiach v suteréne budovy, pričom najdôležitejšie dokumenty (napr. zakladacie listiny a pod.) sú uschované v bezpečnostnom trezore. V roku 2020 bola pre potreby Archívu TU – taktiež v suteréne – adaptovaná a pohyblivými regálmi vybavená samostatná miestnosť, kde (po ešte nevyhnutných technických úpravách) budú uložené archívne dokumenty. Z hľadiska materiálneho vybavenia pracoviska je ústav v súčasnosti už dostatočne dobudovaný, pričom veľká časť výpočtovej a dokumentačnej techniky (notebooky, tlačiarne, fotoaparáty) bola zakúpená v rámci riešenia grantov VEGA. Ostatné vybavenie miestnosti, ktoré nebolo možné získať z týchto zdrojov (napr. skrine na uloženie kníh pre potreby príručnej knižnice ústavu), zabezpečila univerzita. ►

Pozdrav jubilujúcemu Ústavu dejín Trnavskej univerzity

Máloktorá inštitúcia sa môže popýšiť organizačnou zložkou, ktorá si stanovila systematicky skúmať jej dejiny, sústreďovať archívne dokumenty vlastnej i cudzej proveniencie dokumentujúce jej činnosť. Univerzity takými inštitúciami sú, majú tú možnosť, ba priam sa núka využiť ju, no nie vždy je v akademickom prostredí „samozrejmé" aj realizované.

Existencia jubilujúceho Ústavu dejín Trnavskej univerzity je v slovenských akademických pomeroch malým zázrakom hodným ocenenia predvídavosti jeho zakladateľov i ochoty súčasníkov podporovať jeho činnosť, pretože len systematické bádanie, sprístupňovanie a poznanie dejín vlastnej inštitúcie bráni opakovaniu chýb z minulosti. Ako univerzitných archivárov nás teší stáť pri tomto jubileu v rade pomyselných gratulantov so želaním ďalšieho úspešného rozvoja tejto „pamäti" Trnavskej univerzity, realizácie množstva zaujímavých projektov, na ktoré bude potrebná sila, výdrž i podpora zástupcov univerzity. Vážime si spoluprácu s trnavskými kolegami, ich podporu na našich podujatiach, možnosť výmeny publikačných výstupov oboch pracovísk, ktorá inšpiruje i posúva dopredu v hľadaní ciest priblíženia histórie členom akademickej obce, odbornej i laickej verejnosti.

Mgr. Mária Grófová,
vedúca Archívu Univerzity Komenského v Bratislave

Na Univerzite Karlovej v Prahe. Zľava: Gabriela Kleimanová, Jozef Šimončič, Marián Manák a vtedajšia riaditeľka Ústavu dějin UK docentka Ivana Čornejová. Foto: Ústav dejín TU.

Ústav dejín je pre univerzitu jednou zo základných platforiem pre aktívne formovanie univerzitnej identity, keďže skúma všetky jej historické, ale aj súčasné prvky. Tie prezentuje nielen svojou publikačnou činnosťou (bližšie konkrétne výstupy uvádzam nižšie), ale aj inými, formami (účasťou na konferenciách, prezentáciou v médiách, výstavami a pod.). Najvýznamnejšiu vedeckú konferenciu ústav dejín zorganizoval v dňoch 29. septembra až 1. októbra 2010 pod názvom *Trnavská univerzita vo svetle dejín*, na ktorej prednieslo svoje príspevky 35 historikov zo Slovenska, Maďarska, Rumunska, Čiech a Talianska. Konferenciu doplnila výstava *Trnavská univerzita vo svetle dokumentov*. Ústav dejín sa tiež spolupodieľal aj na organizovaní iných konferencií a kolokvií: *Jezuitské školstvo včera a dnes*; *Menej známe osobnosti z rehole jezuitov 1561 – 2011*; *Astronómia a Trnavská univerzita*; *Trnava 1238 – 2018... úspešný európsky príbeh*; *Budovy Trnavskej univerzity včera, dnes a zajtra...*, či *Magni animi ac scientiae viro...* Okrem toho sa pracovníci ústavu aktívne zúčastnili na desiatkach iných konferencií nielen doma, ale i v zahraničí (Budapešť, Krems, Praha), na ktorých prezentovali výsledky svojho výskumu, pričom výskumné cesty a z nich plynúce publikačné výstupy sú z podstatnej časti hradené z grantov zamestnancov – ide predovšetkým o granty VEGA a Slovenského historického ústavu v Ríme.

Z ďalšej činnosti treba podotknúť, že ústav dejín pravidelne spolupracuje pri organizovaní každoročnej spomienkovej slávnosti, venovanej niektorému z čestných doktorov Trnavskej univerzity. Zamestnanci ústavu sa taktiež aktívne podieľajú na vydávaní univerzitného časopisu *Universitas Tyrnaviensis,* kde okrem iného pravidelne prispievajú v rubrikách *Keď prehovoria archívy* a *Ponad čas*. H. Žažová je členkou redakčnej rady časopisu a M. Manák edičnej rady vydavateľstva Typi Universitatis Tyrnaviensis. V rámci pripomenutia 385. výročia založenia historickej Trnavskej univerzity zamestnanci ústavu dejín pripravili a inštalovali v priestore pred rektorátom univerzity 12 nových informačných panelov o historickej aj obnovenej Trnavskej univerzite. Inou, o to dôležitejšou formou prezentácie histórie Trnavskej univerzity, je tiež propagácia v médiách. Zamestnanci ústavu sa spolupodieľali na reportážach v médiách (Slovenský rozhlas, rádio Regina, rádio Lumen, Trnavské rádio, Mestská televízia v Trnave) a vypracovali podklady k scenáru dokumentárneho filmu o Trnavskej univerzite. Ústav dejín taktiež zabezpečil výzdobu Pazmanea fotografiami a dokumentmi z histórie univerzity a pripravil podklady na prevod Adalbertina z hľadiska historického nároku budovy pre Trnavskú univerzitu. Okrem toho zamestnanci ústavu spolupracujú aj s fakultami univerzity, napr. s právnickou pri výskume právnického vzdelávania, s pedagogickou pri výskume botanických záhrad historickej TU, tiež s Univerzitnou knižnicou TU, ale najmä s filozofickou fakultou (vedenie či oponovanie desiatok rôznych kvalifikačných prác). Treba spomenúť i fakt, že Marián Manák je dl-

Archív a ľudia

Okrídlená sentencia hovorí o tom, že archívy sú pamäťou. Pamäťou národa, štátu, mesta, univerzity... No nielen preto, že sú v nich uložené dokumenty s informáciami o minulosti, ale najmä preto, že sú v nich ľudia – archivári, bádatelia, ktorí ich oživujú. Bez ľudí by archív nebol živým organizmom, nebol by pamäťou, bol by len cintorínom odložených dokumentov.

Práve vo vzťahu Štátneho archívu v Bratislave, Trnavskej univerzity a jej jubilujúceho ústavu dejín možno dokumentovať symbiózu oboch týchto faktorov.

Samotní pedagógovia univerzity hojne využívajú archívne dokumenty, vďaka čomu je archívne dedičstvo Štátneho archívu v Bratislave prezentované v mnohých vedeckých publikáciách doma i v zahraničí. Rovnako kroky študentov, ktorých pedagógovia vedú k práci s prameňmi, smerujú práve do Štátneho archívu v Bratislave, v ktorom neskôr nachádzajú aj naplnenie tém svojich prvých vedeckých prác. A nezriedka so štátnym archívom spoja i svoje profesionálne životy ako jeho vedeckí pracovníci. Je skoro pravidlom, že pracovníci Štátneho archívu v Bratislave a Trnavskej univerzity spolupracujú na pôde rôznych vedeckých komisií a odborných poradných orgánov.

Výpočet doterajších spoločných aktivít by bol dlhý, no isto krátky v porovnaní s tým, čo nás ešte čaká. Želáme preto Ústavu dejín Trnavskej univerzity, jej archívu i všetkým tým, ktorí sú jeho dušou, aby nestrácali doterajší elán vyžarujúci z trnavského genia loci, ktorého sú a isto budú spolutvorcami.

PhDr. Lenka Pavlíková, PhD.,
riaditeľka Štátneho archívu v Bratislave

horočným pedelom rektora TU počas celouniverzitných ceremónií.

K problematike historickej i súčasnej Trnavskej univerzity pracovníci ústavu dejín publikovali viacero vedeckých štúdií, monografií či popularizačných článkov. Ústav tiež od roku 2006 vydáva vlastný zborník *Fons Tyrnaviensis*, ktorého jednotlivé čísla priebežne informujú o výskume z oblasti dejín pôvodnej univerzity a aktivitách obnovenej univerzity. V roku 2020 vyšlo už ôsme číslo.

Prvá samostatná monografia vydaná pod hlavičkou ústavu dejín vyšla v roku 2009. Bilingválne (v slovenskom a anglickom jazyku) vydanú knihu *Rektori Trnavskej univerzity 1635 – 1777, 1992 – 2008* zostavila Alžbeta Hološová. Medailóny jednotlivých rektorov autorka vypracovala z prameňov a odbornej literatúry, pričom údaje doplnila štúdiom v Centrálnom archíve Spoločnosti Ježišovej v Ríme, Univerzitnom archíve a Univerzitnej knižnici Univerzity Loránda Eötvösa v Budapešti.

V jubilejnom roku 2010, pri príležitosti 375. výročia založenia Trnavskej univerzity, ústav dejín vydal rozsahom najväčšie dielo v súvislosti so zmapovaním dejín TU – obsiahlu syntézu pod názvom *Dejiny Trnavskej univerzity 1635 – 1777/1992 – 2010*. Pod vedením vedúceho projektu Jozefa Šimončiča na nej pracovalo takmer 5 rokov 17 spoluautorov. V roku 2014 bola vydaná doplnená anglická verzia *The History of Trnava University 1635 – 1777, 1992 – 2012*.

Ústav dejín pripravil v roku 2010 do tlače a v spolupráci s Ladislavom Tóthom preložil životopis zakladateľa pôvodnej univerzity, kardinála Petra Pázmaňa *Petrus Cardinalis Pazmany Archiepiscopus Strigoniensis*.

V roku 2012 pozornosť vedeckej a odbornej verejnosti upútali dve nové publikácie ústavu dejín *Trnavská univerzita vo svetle dejín* a nemecká verzia *Die Tyrnauer Universität im Licht der Geschichte*. Štúdie publikácií, ktoré vznikli ako výstupy z medzinárodnej konferencie s rovnomenným názvom, vhodne dopĺňajú novými poznatkami dejiny pôvodnej aj obnovenej univerzity.

K 20. výročiu obnovenia Trnavskej univerzity ústav dejín pripravil v spolupráci s rektorátom univerzity reprezentatívnu publikáciu *Insígnie a akademické obrady Trnavskej univerzity*. Publikácia vyšla dvojjazyčne v slovenčine a angličtine.

Ústav dejín v spolupráci s Právnickou fakultou Trnavskej univerzity v Trnave pripravil do tlače reedíciu bio-bibliografie Alojza Zelligera *Pantheon Tyrnaviense*, v ktorom je obsiahnuté značné množstvo kníh, vydaných pôvodnou Trnavskou univerzitou.

Publikácia z roku 2012 *Dejiny observatória na Trnavskej univerzite 1756 – 1785* mapuje okolnosti vzniku hvezdárne a činnosť astronómov na Trnavskej univerzite. V roku 2013 vyšla aj v anglickej jazykovej mutácii *History of the Observatory at the University of Trnava 1756 – 1785*.

Z výskumu v Budapešti v roku 2006. Nad dokumentami v Univerzitnom archíve Marián Manák a Alžbeta Hološová. Foto: Ústav dejín TU.

Pri príležitosti 365. výročia vzniku univerzitnej tlačiarne v Trnave pripravili Štefan Käfer a Esther Kovács v spolupráci s ústavom dejín bibliografiu diel vydaných touto tlačiarňou *Ave Tyrnavia! Opera impressa Tyrnaviae typis academicis 1648 – 1777*.

V roku 2017 ústav dejín a rektorát zostavili dve publikácie reflektujúce dianie na obnovenej Trnavskej univerzite. Adriana Krupová a Marián Manák sú autormi dvojjazyčnej slovensko-anglickej reprezentatívnej monografie *Svet akademických ceremónií. Trnavská univerzita v Trnave/ The World of Academic Ceremonies. Trnava University in Trnava*.

Čestní doktori Trnavskej univerzity v Trnave je názov druhej knihy, ktorú autorsky pripravila Katarína Hvizdošová a Marián Manák. Úvodná časť sa venuje priebehu udeľovania čestného doktorátu a hlavnú časť tvoria medailóny čestných doktorov Trnavskej univerzity.

Zborník *Magni animi ac scientiae viro...* je venovaný životnému jubileu profesora Jozefa Šimončiča, prvého riaditeľa ústavu dejín. Je rozdelený na dve časti. V prvej sú uverejnené pozdravné prejavy a spomienky. Druhá časť zborníka obsahuje tematicky rôznorodé vedecké príspevky od jeho kolegov, žiakov a spolupracovníkov. Na záver je zaradená bibliografia diel nedávno zosnulého profesora Šimončiča.

V roku 2020 pripravil ústav dejín dve publikácie pri príležitosti 385. výročia obnovenia Trnavskej univerzity: zborník *Fons Tyrnaviensis VIII.* a reprezentatívnu publikáciu o budovách univerzity – *Sapientia aedificavit sibi Domum*.

Budúce generácie sa budú na príbeh Trnavskej univerzity pozerať ako na príbeh pokračovania historického univerzitného vzdelávania v Trnave a v tomto kontexte sa budú skúmať aj tie jej dejiny, ktorých sme súčasníci. Preto som pevne presvedčený o tom, že existencia špecifického pracoviska, ktoré zhromažďuje, publikačne prezentuje a systematizuje dokumentačné zázemie historickej i súčasnej Trnavskej univerzity, bude pre budúcich bádateľov nenahraditeľnou databázou o jej živote a sprítomní jej význam aj pre budúcnosť.

Marián Manák

v TRNAVE a o TRNAVE

Mal svoje mesto rád

Za Dr. Petrom Horváthom

Dňa 8. januára po krátkej chorobe zomrel RNDr. Peter Horváth, historik, geograf, muzeológ, publicista, lokálpatriot, neúnavný organizátor spoločenského a kultúrneho života, člen Správnej rady našej univerzity.
RNDr. Peter Horváth bol absolventom štúdia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (UK), odbor história a na Prírodovedeckej fakulte UK, odbor geografia, postgraduálne štúdium v odbore muzeológia a umelecká história. V Západoslovenskom múzeu bol vedúci historického oddelenia a zástupca riaditeľa. Na ministerstve kultúry viedol ako generálny riaditeľ Sekciu kultúrneho dedičstva, neskôr bol ministerský radca a hlavný radca. Pôsobil vo viacerých odborných komisiách. Od roku 1999 bol členom Správnej rady Trnavskej univerzity. Bibliografia Dr. Petra Horvátha dokumentuje sedem knižných titulov a 340 článkov. Z početných vyznamenaní treba uviesť Čestné občianstvo mesta Trnava a Pamätnú medailu rektora Trnavskej univerzity.
Významné boli jeho trnavské kultúrne a spoločenské projekty. Prvý diskdžokej Trnavy, zakladateľ a predseda redakčnej rady mesačníka *Kultúra a život Trnavy,* spoluorganizátor stretnutí rodákov zo sveta i domova pod názvom *Trnavské dni lásky, priateľstva a porozumenia* a *Pantheón Tirnaviensis*, ktorý si pamätáme aj na našej univerzite. Nezabudnuteľný je *Malý slovár trnafsko-slovenský alebo všeličo o trnafském nárečí zozbierané a napísané v bývalom hlavnom stánku Slovenského učeného tovarišstva v Trnave* (Trnava 1998).
Opustil nás reprezentant staršej generácie trnavských lokálpatriotov. Zostane v našich spomienkach a modlitbách.

Dve interesantné tirnaviká

V množine publikácií tematicky orientovaných na Trnavu zaujmú *Trnavské fotoateliéry* Simony Jurčovej a *Rekordy Trnavy a okolia* Daniela Kollára a kolektívu autorov, vydané v minulom roku.
Pod názvom ***Trnavské fotoateliéry*** s podtitulom ***Medzi remeslom a umením*** vydalo Západoslovenské múzeum v Trnave publikáciu PaedDr. Simony Jurčovej. Je výsledkom päťročnej vedeckovýskumnej práce, v ktorej sa autorka zamerala na výskum trnavských fotografií, fotoateliérov a fotografov na základe zbierkových predmetov múzea, ale aj fotografií zo súkromných rodinných albumov. Výskum odhalil mená fotografov a názvy ateliérov pôsobiacich v Trnave od roku 1860 do roku 1950. Zamestnanie fotograf oscilovalo medzi umením a remeslom, starší fotografi najmä z 19. storočia sa venovali aj umeleckej činnosti, niektorí boli absolventmi umeleckých akadémií. Zmena štátneho usporiadania po roku 1918 zmenila systém práce fotografov, keď ich činnosť priradili k remeslu. Súkromné podnikanie fotografov zaniklo znárodnením. Odhliadnuc od odborných informácií je kniha *Trnavské fotoateliéry* bohatou prezentáciou krásnych portrétov konkrétnych i anonymných Trnavčanov, ako aj vzácnych dobových záberov nášho mesta od fotografov, ktorí zanechali takúto nezmazateľnú stopu, ktorú nám Simona Jurčová sprístupnila.

Rekordy Trnavy a okolia je názov publikácie vydavateľstva Dajama, ktorej hlavným autorom a zodpovedným redaktorom bol Daniel Kollár. V Úvode konštatuje, že vydavateľstvo Dajama sa vo svojej edícii *Rekordy Slovenska* „venuje mapovaniu unikátnych javov, objektov či udalostí, ktoré sa vyskytli alebo stále existujú na území Slovenska. Nie náhodou sa medzi prvými publikáciami tejto edície objavuje Trnava – mesto, ktoré oddávna symbolizuje dejiny stredoeurópskeho regiónu. Na mape strednej Európy nájdeme totiž len niekoľko miest s takou pestrou a bohatou históriou či tradíciami...". Stostranová, bohato ilustrovaná publikácia charakteru populárnej encyklopédie s členením na symboly mesta, históriu, osobnosti, stavby, hospodárstvo a dopravu, kultúru a umenie, prírodu, zaujímavosti a kuriozity, označuje svetové, európske a slovenské rekordy, si zasluhuje našu pozornosť a mnohé „rekordy" prekvapia ... S hrdosťou čítame: „Veľkými písmenami sa do jej dejín zapísal aj rok 1635, keď tu kardinál Peter Pázmány založil univerzitu." Publikácia zaradila základný výber osobností a skutočností, ktoré sa viažu na historickú Trnavskú univerzitu, označenú ako „Jediná univerzita v Uhorsku v prvej polovici 17. storočia". V kolektíve spoluautorov „Rekordov" nachádzame Simonu Jurčovú a medzi lektormi Petra Horvátha.

Bohumil Chmelík